

Heemkundige Kring

« Oud-Wachtebeke »

Wachtebeke

JAARBOEK 1978

Heemkundige Kring

« Oud-Wachtebeke »

Wachtebeke

JAARBOEK 1978

Prof. Dr. J. PERSYN

1878 - 1978

door

ERIK DE PAEPE

FOTO'S :

- de foto's van de ouders van Dr. Jules Persyn werden ons in bruikleen gegeven door Broeder Leopold.
- de foto's van de reportage werden ons bezorgd door Mevrouw M. Coppens.
Ze zijn eigendom van Fotoreportage der Vlaanderen
Henri De Jonghe - Orchideeënstraat 32 - 9110 Gent Sint-Amandsberg.
- de foto van de gedenkplaat werd genomen door G.Hoebeke.

VOORWOORD

1878 - 1978. Honderd jaar geleden werd in Wachtebeke Julius Persyn geboren, die later hoogleeraar en beroemd letterkundig criticus zou worden. Dit mocht niet ongemerkt voorbijgaan. Zo besliste in oktober 1977 het plaatselijke Davidsfonds. Het gemeentebestuur werd aangesproken en bereid gevonden tot medewerking. Aldus ontstond een werkgroep bestaande uit dokter Dewaele, voorzitter, de heer Van Grembergen, sekretaris van het Davidsfonds, en de heer Nevejans, schepen van Sport en Cultuur.

Hun taak was een programma voor de herdenking uit te werken. Dit kon moeilijk zonder de hulp van de familie Persyn. Mevrouw Coppens-Hillaert verklaarde zich bereid zowel op te treden als gastvrouw voor de werkvergaderingen als de verbinding te verzorgen met haar familie. Bij de kinderen Persyn, was vooral professor Jan Persyn bedrijvig. Van hem kwam o.a. het materiaal voor de tentoonstelling. Ook het feit dat mevrouw Rika De Backer, minister van nederlandse cultuur, deelnam aan de viering is aan de familie Persyn te danken. Nog een lid werd aan de werkgroep toegevoegd, te weten ons medelid Erik De Paepe. Hij was een ontdekking van Dr. Dewaele, die in hem een echte Persyn-kenner vond. Door deze mensen en dank zij de hulp van menige Davidsfondser, werd dan op 14 april 1978 het volgende programma verwezenlijkt :

- 17.30 u. ontvangst met receptie ten gemeentehuize, aangeboden door het gemeentebestuur ;
- 18.00 u. onthulling van een gedenksteen aan het huis waar Julius Persyn het langst gewoond heeft, het huidige huis van meester Dewaele. Hier voerde priester-dichter Anton Van Wilderode uit Moerbeke-Waas, het woord. Het koor Ter Looveren uit Zelzate zorgde voor de muzikale omlijsting ;
- 19.00 u. academische zitting in de zaal van het Lyceum O. L. Vrouw van het H. Hart, met toespraken van mevrouw de minister R. De Backer, heer burgemeester Creve, dokter Dewaele, Leo Persyn, oudste zoon van het gezin Persyn, en een lange, grondige, gemoedsvolle uiteenzetting van dé Persyn-kenner bij uitstek, de heer Boey. Het koor Ter Looveren zorgde ook hier voor de muzikale afwisseling, met een paar mooie liederen. De ganse zitting werd keurig aan elkaar gepraat door Erik De Paepe.

Hierna volgde een receptie in het lyceum, aangeboden door het gemeentebestuur, waarop een tentoonstelling over J. Persyn geopend werd.

Nadien werd in de zaal «Onze Kring» een avondmaal aangeboden door apotheker en mevrouw M. Coppens-Hillaert aan de familie Persyn en aan het Persyn-komitee.

Waar zit in dit alles nu de Heemkundige Kring? Ook wij werden door het Davidsfonds benaderd om mee te werken. De deelname van het koor Ter Looveren was daar het gevolg van. Daarbij bleef het niet. Ons heemlid Erik De Paepe verklaarde zich bereid ons jaarboek 1978 te schrijven, volledig gewijd aan Julius Persyn. Hij brengt ons het verslag van de viering en ook een korte levensloop. Hiermee wordt getoond wat Persyn nu nog, na al die jaren, voor ons betekent. Dit alles wordt gevolgd door een overname van uittreksels uit het rouwnummer van Aula, studentenblad van de Gentse Universiteit, bij het overlijden van Dr. Persyn. Deze laatste geven ons een indruk van de mens Persyn, gezien door zijn studenten. Hierbij hebben we bewust verzaakt aan de artikels van Cyriel Verschaeve, Frans Daels, Reimond Tollenaere, die Persyn tonen als Vlaamse strijder. Omdat we hem willen laten zien zoals vele Wachtebekenaren vóór ons hem moeten gekend hebben.

Het rouwnummer van Aula werd ons bezorgd door mevrouw Arthur Du Cheyne, waarvoor onze hartelijke dank.

Voor wie nog meer over Dr. Julius Persyn wil vernemen, verwijzen we naar onze boekjes 2 en 3 van 1973, waarin Erik De Smet een artikel wijdde aan deze beroemde Wachterbenaar.

G. Hoebeke.

Prof. Dr. J. PERSYN

1878 - 1978

WACHTEBEKE

DEEL I

Prof. Dr. J. PERSYN,
een beknopte levensschets.

«Ik geloof dat er geen tweede is in Vlaanderen, die zoveel gelezen heeft als J. Persyn. Maar hij is vast de enige die over al wat hij las iets meedeelde aan zijn volk ... hij was gids.»

J. Muls, D.W. en B. jrg. 28 aprilnr. p.71

«We bezitten één criticus, die niet anders dan criticus zijn wil en geheel in zijn vak opgaat : Julius Persyn, den zeer belezene, uitgaande van het katholieke gezichtspunt maar nauwgezet rechtschapen in zijn wil tot begrijpen en waardeeren met een omvattend kijk op de letterkunde van verschillende tijden en volken, wat hem in staat stelt, de critiek dikwijls uit te breiden tot literatuurgeschiedenis van grooten stijl.»

Aug. Vermeulen, Van Gezelle tot Timmermans
1923 Elsevier Amsterdam p. 79

«Om het vertrouwen dat zijn wijsgerige scholing, zijn ruime blik en zijn enorme belezeneheid inboezenden, en om de gulle geestdrift van zijn bezielend woord, werd Persyn echter de onbestreden literaire leermeester van de wederoplevende katholieke intelligentia, die de vrijzinnige Vermeulen niet volgen kon en in Persyn haar gezaghebbende leider vond.»

Dr. R. Lissens «De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden»
2de druk 1954 Elsevier p. 118

Dat ik Muls, Vermeulen en Lissens (toch drie «koppen» in onze vlaamse literatuurgeschiedenis) gebruik als een soort wipplank tot het leven van Persyn, is geen toevallig. Er blijken inderdaad drie hoofdgedachten te schuilen in deze citaten die Persyn als mens én als auteur niet beter kunnen typeren, nl. een katholiek, belezene gids voor zijn volk. Ziedaar een bondige samenvatting van een rijkgevoeld leven.

Ik wil mij hier echter beperken tot de strikt biografische gegevens over het leven van Persyn ; zijn oeuvre en zijn betekenis in de literatuurgeschiedenis worden in dit boekje (deel II) door de heer M. Boey besproken, door velen dé Persyn-kenner bij uitstek genoemd.

Jules Persyn werd honderd jaar geleden geboren te Wachtebeke, namelijk op 20 april 1878. Menige wandelzoektocht of toeristische rally die onze gemeente aandoen, hebben in hun vragenlijst vaak de volgende vraag : «Waar werd Prof. Dr. J. Persyn geboren ?». En het is juist door deze gepopulariseerde streekverkenning dat velen nu de naam Persyn kennen en meer nog, weten dat hij niet in de Statiestraat geboren werd maar wel op «'t Kasteelken».

Was de naam Persyn dan zo in de Wachtebeekse vergeethoek geraakt ? In zijn bijdrage over Persyn in de St.-Laurensklok jrg. 45 nr. 3, blz. 40 meent R. Audenaert van wel : «Het verwondert mij wel enigszins dat deze man die destijds een diepgaande invloed uitgeoefend heeft op een hele generatie katholieke intellectuelen en die door zijn uitgebreid oeuvre over literaire esthetica en monumentale schrijversbiografieën, zo vlug in de vergeethoek is geraakt. Zelfs voor veel Wachtebekenaars, zo ouden als jongen, zegt de naam "Persyn" niets meer.».

Gelukkig is dat stilaan aan het veranderen, getuige daarvan de herdenkingsplechtigheid te Wachtebeke, het Prof. Dr. J. Persynplein e.d.

Het geboortehuis is nu een vervallen onbewoonde puinhoop waaruit eens het nieuwe gemeentehuis van Wachtebeke zou moeten verrijzen.

Leo PERSYN, vader van Jules.

SOPHIE VAN DEN HENDE, moeder van Jules.

Leo Persyn en Scphie Van den Hende hadden vier kinderen, waarvan Jules de oudste was. Vader Leo, een handelaar in granen en meststoffen, en later ook gemeenteontvanger, was in het Wachtebeke van toen een gemoedelijke en graag geziene figuur. Laten we even Jan Persyn aan het woord :

Grootvader was, gezien zijn gebrekkige schoolopleiding, een ontwikkeld man met een ruime geest en een rekerwonder ; hij was vroom en nauwgezet, een modelvader : merkelijk ouder dan zijn vrouw, overleed hij reeds in 1902, zodat geen van zijn kleinkinderen hem ooit heeft gekend. Grootmoeder die het altijd even druk had met haar café-restaurant, was een zcrnige, werkzame boerendochter, vlug van geest en totaal anders geaard dan haar soms zwaartillende en sombere echtgenoot. Van hen heeft Jules zijn dubbele aanleg geërfd ; de gulle levensblijheid van een naïef kind, en de zorgzaamheid van een nooit voldane wroeter. (1)

Naar aanleiding van zijn 50ste verjaardag te Antwerpen heeft J. Persyn in zijn feestrede het over zijn vader gehad en ook over zijn grootvader :

«Mijn vader, de wijze man van 't gewest, die daarbij kon praten als Brugman, gemoedelijk en geestig, en die mijn beste wandelvriend was. Want deze met drukken arbeid bezette handelsman vond steeds den tijd om met zijn oudsten zoon te kuieren door die heerlijke landschappen van bosschen en polders, in 't Meetjesland, in 't Waasland, in Zeeland. Grensbewoner als ik was, kende ik, van kindsbeen af, geen landsgrenzen, zelfs niet langs het Oosten, waar ik over den Rijn, bij een broer van mijn vader, van mijn elfde jaar af, nogal dikwijls een brok vakantie ging doorbrengen.

En mijn groctvader ! dat was een boer met een bibliotheek : een kleine boer, die groote boer was geworden, en die toch altijd maar boeken verslond met oogen, die op zijn 75ste jaar nog niet eens een bril behoeften». (1)

Van zijn prille jeugd jaren in Wachtebeke is weinig bekend, en vele oudere Wachtebeekenaars zijn te jong om zich die tijd nog voor ogen te toveren. Wel weten we dat Jules een vroom, leergierig en talentvol kind was, weinig geneigd tot stoeien en ravotten. (Jan Persyn)

Eén ding stond vast : Jules zou nooit een "commerçant" worden. Toch trok hij vaak met vader mee naar de wekelijkse "graanmarkt" te Lokeren en maakte hij zelfs opmerkingen over de soms verlieslijdende transacties van vader. Hoe één en ander de jonge knaap reeds op 11-jarige leeftijd in het College te Lokeren bracht, laat ik terug Jules Persyn zelf verklaren :

«Op het kerkhof ginder (Wachtebeke) rusten meer weldoeners uit mijn kinder- en jeugd jaren.

Pastoor Bruno DHONT, dien ik wel een Vlaamschen Philippus Neri mag heten, omdat hij, altijd goedlachs, toch steeds wist te wijzen, op den ernst van het leven.

Onderpastoor Benoit DE FEYTER, de bouwmeester, die mijn oogen opende voor de schoonheden onzer Vlaamsche kerken en katedralen.

Elders ligt onderpastoor ROEGIERS, ook een kunstenaar, die mij op mijn zesde jaar tot toneelspeler drilde. Voor een prinsenrol dan nog wel ! Maar ik had weinig anders te doen, dan de appelsienen in ontvangst te nemen, die mijn onderdanen mij in den schoot gooiden. Zoodat mijn intree in de kunst begon met veel zoetigheid ! En zoo heb ik mijn lagere school afgelopen met den bijnaam van 't «prinske».

Een prinske voelde ik mij zeer zeker. Want ik besepte den zegen, die vloeide over mijn kinderjaren, uit de handen van een moeder als de mijne. En zoo deze dag voor mij is de dag der dagen, dan ligt dit vooral aan 't geluk dat Hij mij brengt, hier onder U aanwezig te zien, dat oude Vrouwtje, dat is - vraagt het aan heel Noord-Vlaanderen - het beste mensch van de streek.

Wat zulk een moeder was voor mijn hart, was voor mijn geest het hoofd van de Wachtebeekse school : meester Alfons Bauwens, de sterkste onderwijzer van 't kanton, die elk jaar zccwæt een dozijn bekroonde jongens van de prijskampen thuisbracht, met het record van de punten daarbij, - 't geen hem dan ook regelmatig vanwege de Wachtebeeksche fanfares een serenade bezorgde. Voor wat deze uitstekende meester en mensch aan mij heeft verricht, van uit deze feestzaal mijn dankbare eeregroet aan den kluisenaar te Masseren-Westrem ! En daar zit zijn opvolger, zie, Meester Vermeulen, die de Bauwens-traditie waardig heeft voortgezet : die beiden hebben in 't stille Wachtebeke gekweekt : zucht en liefde tot studie.

Mijn eerste Latijnsche lessen ontving ik van onzen ijverigen Wachtebeekschen kapelaan L. De Vos, op zijn wandelingen naar zijn zieken. Tot Vondel werd ik gebracht door onderpastoor Leop. De Westelinck, een meester op den preekstoel en een doorproever van fijne literatuur.

Streng gedrild door meester Bauwens werd ik, 11 jaar oud, op 't College te Lokeren ondergebracht. Een klein College met enkel de beide laagste Latijnsche klassen ; maar de keuze lag voor de hand wijl het zoo dichtbij was, en wijl mijn Vader er elken Woensdag de Graanmarkt bezocht, en meteen zijn student. (2)

Na de twee laagste latijnse klassen te Lokeren te hebben doorlopen, verhuisde Persyn naar de Ledeganckstad Eeklo, waar hij zijn humaniora met succes voltooide. Immers, als 17-jarige beëindigt hij als primus perpetuus het college.

Mede door deze jonge leeftijd, de sfeer en het tijds kader (1895) is het niet verwonderlijk dat Persyn zich geroepen voelt tot het beroep «zijner meesters» : het priesterschap.

Door tcedoen van de latere Vicaris-Generaal van Gent, Kanunnik Aug. De Bock (een kennis van vader Persyn), en Mgr. Stillemans, wordt Persyn omwille van zijn verbluffende studieuitslagen naar het Collegio Belga te Rome gestuurd om er wijsbegeerte te studeren. Wat voor velen in die tijd een niet te verwezenlijken droom bleef, werd voor de jonge Persyn een werkelijkheid, waarover hij zelf zegt :

«Het was een overstelping voor hart en verstand; en mijn geestelijke gulzigheid kon den eindelcozen voorraad niet op. Ik drong door tot Leo XIII (pauz van 1878 tot 1903) en ik leerde er Schaepman begripen. Ik heb gedroomd in 't maanbelichte Colosseum en gedwaald langs de Aqueducten der Campagna Romana. Het groote knooppunt van geest en gemoed werd ginder gelegd. En weer daarheen is altijd de groote weelde van mijn leven gebleven. Ter tempering en ter aanvulling van zooveel genot kwam ook de pijn : Het werd er mij duidelijk dat ik geen priester worden zou; maar dankbaar gedenk ik wat, in de tclberij van 't geveeten, daar vccr n ij zijn geweest mijn vaderlijke leider Mgr. de 't Serclaes van het Collegio Belga, en de geleerde pater S.J. Madureira, van de Gregoriaansche Universiteit.» (2)

Ik wil hier toch even stilstaan bij de figuur van Schaepman (1844-1903) met de vraag : hoe heeft de jonge Persyn de priester Schaepman uit Nederland leren kennen? En volgens M. Boey moet dat al op erg jeugdige leeftijd geweest zijn : «Dikwijls bracht Jules, alleen of met vader Persyn, een bezoek aan zijn oom Edward Aper, die te Overslag (Zeeland), even boven de grens, leefde in hoog oplopende bewondering voor den grooten Nederlandschen priester-letterkundige-politiekcr. Met dezen rustige verstandige man werden dan gelegenheidsgesprekken gevoerd over alles en nog wat. Hoe zou Schaepman daar niet ter sprake gekomen zijn?» p. 9-10 Dr. J. Persyn, Zijn Leven - Zijn Werk. Kath. Vl. Hoogeschooluitbreiding. Standaard boekhandel 1939.

In 1898 vinden we Persyn terug in Wachtebeke, niet voor lang echter, want nog datzelfde jaar begint hij aan de Leuvense Alma Mater zijn studies in de Germaanse Filologie. Het is duidelijk dat dit keer een bewuste keuze gemaakt is om via zijn "hobby" (nl. alles wat met literatuur te maken heeft) een beroep te kiezen dat hij met hart en ziel zou uitoefenen.

In dat mekka van literatuurkenners en geleerden moet Persyn zich thuisgevoeld hebben. Namen als de filologen Bang, Lecoutere en vooral Scharpé, de jurist Vliebergh (zijn latere levensvriend a.h.w.) Om. K. De Laey, Paul Alberdingk-Thym, A. Walgrave, Gezelle, Fr. Van Cauwelaert, Aug. Borms, Lod. Dosfel en andere, zijn referenties, waar menig jong filoloog zijn studietijd zou willen mee doorbrengen.

Even voor de dood van vader Persyn in 1902 beëindigde Jules zijn studies te Leuven. Het was onder promotorschap van Prof. Scharpé dat Jules zijn doctoraatsthesis maakte, met als titel «Toneelletterkunde in Zuid-Nederland sinds 1830».

Zoals bij ieder jong afgestudeerde en mede door de dood van zijn vader, begon voor Persyn de strijd om te overleven : werk zoeken én vinden. Enkele maanden gaf hij les aan het stedelijk college te Nijvel, waarna hij ongeveer twee jaar ambtenaar was aan de afdeling Hoger Onderwijs van het Ministerie van Kunst en Wetenschappen, waar hij kennis maakte met de wanhopig verfranste organisatie onzer universiteiten.

In 1904 ging hij over naar het Beknopt Verslag van de Kamer, vandaar naar de vertaaldienst der kamerstukken, om enige tijd later privé-secretaris te worden van Minister Schollaert.

«Veel heb ik aan Pres. Schollaert te danken : hij had zoo'n medelijden met al die boekegeleerdheid, en hij wees me op de wereld der menschen, op het mikrokosme van de Kamer : «Du haut de mon perchoir, je vois bien des choses, et je m'en vais vous les

montrer!» En hij toonde mij de menschen en de anderen ook! Hij sprak steeds, hij, echte «grand seigneur», van «son simple bon sens de paysan». Maar Vlaamschgezind was deze voorzitter van de Leuvensche afdeeling van het Davidsfonds allerminst. Hij voelde er niets voor; uit eerlijke schaamte wellicht sprak hij soms wat dialect; en verder haalde hij zijn schouders op voor «la question mesquine des langues», hoewel hij mij op zijn Secretariaat liet begaan. Daar wist ik mij trouwens onder de hoede van Min. Helleputte, een groot man, en, ondanks veel verpolitiseering, een schoone Vlaamsche ziel, en een weergaloos heldere kop. Ook hem voor al zijn richtende goedheid mijn innige dank.» (2)

Sinds het heengaan in Leuven werd zijn vrije tijd meer en meer ingenomen door de hulp aan vriend Vliebergh bij de redactie van het tijdschrift «Dietsche Warande». Het was trouwens ook bij Vliebergh dat hij Juf. Belpaire leerde kennen, een vrouw die nog een grote betekenis in zijn leven zou krijgen.

In deze overwegend franstalige tijd, doken hier en daar reeds een aantal vlaamse ker-
nen op, die zoals later zou blijken, van blijvende betekenis zouden zijn. Het begon al met de oprichting van de Germaanse te Leuven door Prof. Scharpé, er was een West-Vlaamse bloei dank zij Gezelle, de blauwvoeterij overrompelde de colleges, enz.

«Laura BLOQUAUX. 'Daar zat onder al die studentinnen een bijzonder begaafd meisje... en in september 1906 deed dat schuchtere meisje den moedigen stap om mijn vrouw te worden'.»

Het gezin Jules Persyn rond 1916 :

Achterste rij van links naar rechts : Jules Persyn - Leo - Marie Louise - Julia en Laura Bloquaux met Albert op de schoot. Voorste rij : Maurice en Paul.

Misschien wel als tegenhanger voor de vrijzinnige criticus Vermeylen, werd Persyn aangeraden, mede door Prof. Alberdingk-Thijm, zich « bezig te houden met de katholieke kritiek ». Het was in die tijd namelijk erbarmelijk gesteld met de katholieke letterkunde, maar geleidelijk verbeterde deze toestand, mede door de bewustwording zoals hoger vermeld en het ontluikend talent van grote katholieke kunstenaars zoals Van Langendonck, Van de Woestijne, Streuvels ... verzameld in « Van Nu en Straks ».

In 1905 bij de oprichting van het Belpairegesticht werd hij er leraar in de Nederlandse en Vergelijkende Letterkunde. Ik vermeld dit even omdat het door deze lesopdracht is dat Persyn zijn vrouw leerde kennen : Laura Bloquaux. « Daar zat onder al die studentinnen een bijzonder begaafd meisje, dat vooral uitmuntte in 't schilderen, maar zich ook in de Talen en in de letterkunde bekwaamde. Ze trok mijn aandacht ... en in sept. 1906 deed dat schuchtere meisje den moedigen stap om mijn vrouw te worden. » (2)

Toen Vliebergh de redactie van Dietse Warande en Belfort overdroeg op Persyn, begon diens literaire ontbezeming pas voor goed te bloeien. Voor het eerst maakten de katholieke Vlamingen kennis met de duitse, franse, engelse, italiaanse, spaanse en portugese literatuur, via hun tijdschrift, en dank zij de enorme belesenheid van hun redacteur Persyn. Toen hij in 1909 benoemd werd tot docent aan de Hogere Handelsschool te Antwerpen, moest hij zijn werk in Brussel opgeven. Zeer tot zijn vreugde en die van zijn vrouw concentreerde zijn wetenschappelijk en literair werk (en werkkring) zich nu hoofdzakelijk te Antwerpen.

Vanaf dit ogenblik tot aan zijn dood, wordt zijn leven beheerst door de literatuur, de perikelen van de eerste Wereldoorlog en de strijd om met zijn gezin te "overleven". Het zou mij te ver brengen alles op te noemen wat in zo'n tijdspanne, door Persyn geschreven en gepubliceerd werd, en daarom verwijs ik nogmaals naar de toespraak van M. Boey.

Mede door de groei van zijn gezin zag hij zich genoopt een ruimere woonplaats te zoeken, liefst in de natuur en niet te ver van Antwerpen. Het werd het landelijke Broechem. In 1928, toen hij 50 jaar werd, bood men hem te Antwerpen een enorm huldefeest aan. Het ere-comité, « ter dier » gelegenheid opgericht, vermeldt alle grote « koppen » uit die tijd, wat er op wijst dat Persyn op een Vlaamse solidariteit kon rekenen waar menig politiker zou van kwijlen. Een aantal onder hen wil ik U niet onthouden : Kamiel Huysmans, Frans Van Cauwelaert, Pol De Mont, Maurits Sabbe, Prof. Vercoullie, Cyriel Verschaeve, en de toenmalige burgemeester van Wachtebeke Prosper Van Pottelberghe. Want ook Wachtebeke was zijn grote zoon niet vergeten ; hij werd er op 28 oktober 1928 gevierd. (Zijn er nog mensen die hier van weten ?).

In Antwerpen werd het woord gevoerd door dhr. Arnold Hendrix, ondervoorzitter van het Inrichtend Comité, dhr. Frans Van Cauwelaert, burgemeester van Antwerpen ; dhr. Jozef Muls ; Dr. M. Sabbe ; Mgr. Hoogveld, rector van de Universiteit van Nijmegen ; Mevrouw L. Dosfel ; en tenslotte door de gevierde zelf. Een aantal uittreksels van deze toespraak hebt U reeds kunnen lezen. En ik wil deze reeks besluiten met een typerende uitspraak van de bescheiden doch eerlijke Persyn :

« Eén compliment durf ik aanvaarden : Ik heb veel gewerkt in mijn leven. Geld en goed heb ik niet gezocht ; eer en roem heb ik niet nagejaagd. Maar steeds heb ik mijn Roomsche Kerk en mijn Vlaamsche volk hartstochtelijk liefgehad.

Maar ook mijn werkzaamheid mag men niet overdrijven. Er bestaan legendarische praatjes over mijn karweien dag en nacht. Dat is allemaal fantazie. Ik werk veel, maar niet buitensporig. Men moet de jeugd niet zo afschrikken ! Het geheim is geen ander dan

«'s Voormiddags studeren en schrijven...»

1932 : Jules Persyn in zijn studeerkamer te Broechem.

een vriend van de zon te zijn. 's Morgens vroeg er uit, 's avonds vroeg er in. 's Voormiddags studeren en schrijven, 's namiddags les geven, wandelen en lezen. Het geheim ligt in de zonnetroef, afzondering en regelmatigheid». (2)

In 1931 echter wordt Persyn gedwongen alle werk te staken. Zijn lichamelijke toestand maakte het hem onmogelijk nog verder te werken : een heelkundig ingrijpen bleek noodzakelijk. Na zijn operatie in 1932 kon hij zich verheugen over het bezoek van de toenmalige koningin Elisabeth. Doch de dood zou niet lang op zich laten wachten, want in vrij tragische omstandigheden stierf hij op 10 oktober 1933 te Broechem, een vrouw en dertien kinderen achterlatend.

«Alleen een overstuur geraakte verbeelding, een volledig verlamde wil in een door ziekte en beproevingen ondermijnd lichaam, hadden deze rusteloze, zo diep godvruchtige en zo innig met zijn talrijk gezin verbonden werker zover kunnen brengen». (Prof. Baur, Liber Memorialis R.U.G.).

Na deze serene hulde van Prof. Baur wil ik dit kort biografisch overzicht beëindigen met een krantenknipsel van 13 oktober 1933 uit De Standaard :

«Wat die razende boekenverslinder heeft veroverd en verwerkt, grenst aan het ongelooflijke. Al had hij allebei zijn handen vol met zijn Warande-werk, toch vond die weergasche kerel nog tijd om allerlei uitgaven en blader uit Noord en Zuid vol te pennen... Tusschen-door speelt Persyn het klaar om met onwelkbaar geduld zijn grootsche monumenten op te trekken. Schaepe-maen for ever ! Ontelbaar zijn de literaire werken en besprekingen, welke door dezen onvermoeibaren wræter en hooggeleerde geschreven werden. Met hem verdwijnt een hoogstaand figuur in de Vlaamsche letterkunde».

(1) Uit «Mijn vader, Jules Persyn» door Jan Persyn
Streven Jrg. XI Deel II nr. 7 april 1958 blz. 617

(2) Prof. Dr. J. Persyn - GEDENKBOEK - 1928.

DEEL II

Gedenkboek van de plechtigheid naar aanleiding
van de honderdste verjaardag van de geboorte
van Prof. Dr. J. PERSYN
op vrijdag 14 april 1978 te Wachtebeke.

EEN KRONOLOGISCH OVERZICHT

1. ONTVANGST VAN DE PERSONALITEITEN EN DE FAMILIE OP HET GEMEENTEHUIS VAN WACHTEBEKE

De officiële viering begon met een ontvangst van een aantal personaliteiten en de familie in de raadszaal van het Gemeentehuis. Rond 17 uur verwelkomde burgemeester A. Creve de Minister van de Nederlandse Cultuur, Mevr. Rika De Backer; voor de familie waren aanwezig Mevr. Julia Fierens-Persyn en de Heren Leo en Jef Persyn; het voltallig Schepencollege, Dr. Dewaele, Dhr. M. Boey; Dhr. en Mevr. M. Coppens-Hillaert, Dhr: Bardyn, Dhr. W. Peleman, Anton van Wilderode, E.H. Deken Van Baeveghem, Mevr. Mia Van Cauwelaert, schepenen van Antwerpen, Willem De Meyere... en de leden van het Persyncomité.

Begroeting van Mevrouw de Minister van Nederlandse Cultuur ten gemeentehuisse.

Van links naar rechts :

dhr. Nevejans, schepenen van cultuur - dhr. Vervaeet, gemeenteontvanger - Mevrouw de Minister Rika De Backer - Dr. Dewaele, voorzitter van de plaatselijke afdeling van het Davidsfonds - dhr. Dirk Coppens (achterneef van Jules Persyn) - Burgemeester Creve
dhr. Hoebeke - Politiecommissaris Bardyn.

Het was Dhr. Burgemeester A. Creve, die in een te kleine raadszaal de aanwezigen als volgt begroette :

Mevrouw de Minister,
Mevrouw Fierens en Mijnheer Persyn,
Mevrouw de Schepene,
Mijnheer Boey en... Geachte Genodigden,

Zoals te doen gebruikelijk is, sta ik hier om U welkom te heten te Wachtebeke. Getuigt dit gebruik van de aloude Vlaamse gastvrijheid, en is het ondenkbaar dat gelijk welke herdenking in ons Vlaamse land zonder ontvangst op het gemeentehuis zou doorgaan, dan geloof ik toch dat Wachtebeke nooit meer reden heeft gehad om zijn beste kleren aan te trekken, dan juist vandaag.

Op enkele dagen na is het precies honderd jaar geleden dat Jules Persyn hier werd geboren. Persyn, die een druk en wisselend leven heeft geleid, door nooit aflatende, verdoorgedreven studie gekenmerkt, die hij aan het Vlaamse volk en aan de Vlaamse studentenjeugd in ontelbare letterkundige studies heeft teruggegeven; Persyn, we wisten het hier te Wachtebeke niet, die huisvriend was bij een hele reeks Vlaamse en Noordnederlandse geleerden, letterkundigen, kunstenaars en vorsers, die we wél kenden en die de geschiedenis en de encyclopedies zijn ingegaan: Prof. Scharpé, Vliebergh, Speleers, Dösfel, Van Cauwelaert, Lieven Gevaert; Mejuffrouw Belpaire; Jozef Muls; Felix Timmermans, Nest Claes, en vele andere Huysmans'en en Baekelmans'en...; Persyn, de polyglot, de man bij wie, naar het woord van Verschaeve, de zon in zijn «wetens»-rijk niet onder ging; Persyn, de onvermoeibare werker, de ten onrechte — zoals wij nu weten — verguisde, de man aan wie het Institut de France een leerstoel heeft aangeboden; Persyn, in wie een hele reeks personaliteiten, vooraanstaand op staatkundig, wetenschappelijk en artistiek gebied, de onovertroffen kenner van de wereldliteratuur hebben erkend.

Moet het dan verwonderen dat onze gemeente het vandaag ietwat academischer heeft gezien dan het gulle Broechem het reeds deed in 1928, toen de bevolking met een aan de kerkdeur opgehangen «bericht» werd uitgenodigd om zijn illustere inwoner te vieren bij zijn 50e verjaardag? Dat wij menen dat Wachtebeke niet alleen op een waardige wijze, zoals dat gebeurde in 1928 op 28 oktober, maar op een plechtige wijze zijn fierheid tot uiting moet brengen over onze beroemde dorpsgenoot, en dat wij zijn naam in steen vereeuwigd willen zien?

Daarom, Mevrouw de Minister, zijn wij gelukkig en dankbaar omdat U aanvaard hebt deze plechtigheid niet alleen met uw aanwezigheid te vereren, maar er ook actief aan deel te nemen.

Daarom begroeten wij hier vandaag met een gevoel van naaste verwantschap de kinderen en de familie van Prof. Dr. Jules Persyn.

Deze dag zal gebekstaafd blijven in de annalen van de gemeente, en dat stemt mij tot bijzondere vreugde.

Mag ik, om dit laatste waar te maken, Mevrouw de Minister eerbiedig verzoeken, en alle genodigden uitnodigen, hun handtekening in het Gulden Boek neer te schrijven, opdat ook daarin, zoals het hoort, de naam van Dr. Jules Persyn voor allen die na ons komen bewaard zou blijven.

Tekenen van het Gulden Boek.

Van links naar rechts :

- op de voorgrond: burgemeester A. Creve, Mevrouw Julia Fierens-Persyn, Mevrouw de Minister Rika De Backer, de Heer Leo Persyn.
- op de achtergrond: de Heer Dirk Coppens, de Heer Guy Hoebeke (Heemkundige Kring), Commissaris Bardyn, Adjudant Van Driessche, commandant van de Rijkswachtbrigade, de Heer Erik De Paepe.
- Tussen Mevrouw Fierens en Minister De Backer bemerkt men Mevrouw Leo Persyn en dichter Bert Peleman.

2. ONTHULLING VAN EEN GEDENKPLAAT

**AAN HET HUIS VAN DHR. J. DE WAELE, STATIESTRAAT 85,
WAAR DR. J. PERSYN ZIJN JEUGDJAREN HEEFT DOORGEBRACHT.**

Rond 18 uur trokken alle genodigden naar het nr. 85 in de Statiestraat alwaar de gedenkplaat zou onthuld worden. Een groot aantal mensen was reeds ter plaatse, waaronder de leden van het Zangkoor «Ter Looveren» uit Zelzate.

Bij de aankomst aldaar werden door Peter Coppens (achterneefje uit de familie Coppens-Hillaert) namens de familie Persyn bloemen aangeboden aan Mevrouw de Minister. De

familie M. Coppens-Hillaert, die deze viering daadwerkelijk geruggesteund heeft, was nl. de verbindingspost tussen het comité en de, meestal rond Antwerpen wonende, familie Persyn.

Begroeting van Mevrouw de Minister door Peter Coppens aan het huis van meester Jozef Dewaele, waar Jules Persyn zijn jeugd jaren heeft doorgebracht.

Men bemerkt naast Mevrouw de Minister de Heer Michel Hillaert (foto nemend), Peter Coppens (achter-achterneef van Jules Persyn), Prof. Jan Persyn (zoon van Jules) en burgemeester Creve.

Vooreerst werd hier een kort maar passend woord gesproken door Dr. Dewaele, voorzitter van het Davidsfonds, afdeling Wachtebeke :

Wachtebeke herdenkt vandaag de honderdste verjaardag van de geboorte van Prof. Dr. Jules Persyn, hoogleraar, Vlaams literatuurhistoricus, criticus en essayist. Hij werd geboren in een huis naast het huidige Dr. Jules Persynplein. Een jaar later vestigde de familie zich definitief in deze woning. Van hieruit maakte Jules Persyn lange wandelingen met zijn vader, bezocht hij de lagere school, ging toen naar het college te Lokeren, daarna te Eeklo om op 18-jarige leeftijd naar Rome te vertrekken waar hij twee jaar zou verblijven. Jules Persyn heeft Wachtebeke nooit vergeten. Toen hem in '28 bij zijn 50ste verjaardag in Antwerpen een grootse hulde werd gebracht herinnerde hij bij zijn dankwoord aan zijn Wachtebeekse periode, sprak over zijn ouders, zijn onderwijzers, priesters, en allen die bij zijn opvoeding betrokken waren en voegde er een kleine anekdote aan

toe : «Op 6-jarige leeftijd kreeg hij in een toneelspel de rol van prins met als gevolg dat hij gedurende zijn lagere schooltijd de bijnaam van «prinske» kreeg. «Een prinske voelde ik mij», ging Jules Persyn verder, want ik besepte de zegen die vloeide over mijn kinderjaren.

Het zijn deze woorden, die in overleg met de familie Persyn op deze gedenkplaat werden aangebracht. Mogen zij de voorbijganger blijvend herinneren aan de gelukkige jeugd van een talentvol Vlaming. In naam van het Davidsfonds danken we de familie Persyn, het gemeentebestuur en de heemkundige kring van Wachtebeke voor de hulp die werd geboden bij het verwezenlijken van dit initiatief.

Onthulling van de gedenkplaat door Mevrouw de Minister.

Links bemerkt men het koor «Ter Looveren».

Rechts de Heer M. Van Grembergen, secretaris plaatselijke afdeling Davidsfonds.

Het mag als een persoonlijke eer beschouwd worden voor Davidsfondsvoorzitter Dr. De-waele, dat hij bij deze viering één van onze meest gevierde hedendaagse dichters, nl. Anton Van Wilderode, naar Wachtebeke gehaald heeft.

Weinigen konden onze gevierde in een bondige, doch alles omvattende tekst, beter doen herleven dan hij ; groot schrijver en vaardig verteller als hij is. In een film van woorden bracht hij ons Persyn voor ogen, en in de anders zo hotsebotsende Statiestraat, kon je de aandacht van alle aanwezigen «horen luisteren».

De gedenkplaat.

De heer Jos. Dewaele, eigenaar van het ouderlijke huis van Persyn, verdient hier een speciaal woordje van dank om zijn spontane medewerking. Zijn ja-woord tot «gevelschennis» maakte het immers mogelijk een blijvende herinnering te bezitten van de dag waarop Wachtebeke één van zijn «groten» gehuldigd heeft.

Hierna dan de toespraak van Anton Van Wilderode :

DR. JULIUS PERSYN (1878-1933)
Wachtebeke vrijdag 14 april 1978

Het gevaar is niet denkbeeldig dat in dit jaar-van-het-dorp onze aandacht een beetje àl te eenzijdig wordt opgeëist voor nog gaafgebleven plekjes (in een geschonden landschap) en voor nog overeind staande mooie oude gebouwen (in een geteisterd stadsbeeld). Gelukkig natuurlijk dat dié belangstelling er eindelijk gekomen is, maar dorp, stad en land zijn méér dan hoekjes die aan vroeger herinneren. Het verleden toch bestaat allereerst uit **mensen!**

De gemeente en de gemeenschap van Wachtebeke zet vandaag een **méns** in het licht : Dr. Juul Persyn die hier honderd jaar geleden geboren werd.

Een stil en bescheiden man die in de decennia nà zijn dood (45 jaar geleden) maar weiníg keren in de zogenaamde aktualiteit is geweest, maar die - dat blijkt vandaag **duidelijk** - nooit écht vergeten is. Wij kunnen ons afvragen hoe dat komt. Want er zijn velen die een méér opgemerkte en zelfs bejubelde carrière hadden, - en die thans spoorloos verdwenen zijn uit de herinnering.

Het volk, ons volk, is **trouw voor de trouwen**. Voor hen die bij leven en welzijn méér waren dan geleerde of kunstenaar, politicus of priester, zakenman of functionaris. Voor

hen die in moeilijke tijden — en wij hebben er haast geen andere gehad! — bij en naast hun mensen stonden. Voor hen die in werk of wetenschap of andersoortige bedrijvigheid geen excuses zochten om zich af te zonderen van de gemeenschap. Zo iemand was Juul Persyn!

Zijn korte, hevige en moeilijke leven (hij werd slechts 55, de middaghoogte van het bestaan!) was ongelooflijk rijk en gevuld. Dat zal men straks kunnen horen en zien tijdens de academische zitting én op de tentoonstelling. Een klein rekensommetje al bewijst zijn enorme werkkraft, — een haast bijna, alsof hij vóórvoelde dat het voor hem kort dag zou zijn. Want deze pater familias van twaalf kinderen, hoogleraar, redaktiesekretaris, kritikus die de literaire productie van binnen- en buitenland bijhield en beschreef, voordrachtgever en wat al meer — publiceerde ca. 30 boeken. Géén flinterdunne plakketjes, maar stevige werken. Sedert zijn debuut in, ik meen, 1903, betekent dat praktisch één uitgave per jaar in boekvorm! Die geschriften waren niet in de eerste plaats gericht tot — of bestemd voor vakgenoten en insiders, — maar waren door hun heldere schriftuur ook bestemd voor een breder publiek. Hij gaf de verworven kennis dóór, maakte auteurs bekend, vulgariseerde inzichten over kunst en schoonheid. Hij werd aldus de gezagvolle, én beminde, leermeester van zijn volk.

Maar Wachtebeke heeft vandaag ook ~~aan~~ **aan huis** onderscheiden, waaraan de herinnering van deze grote Vlaming verbonden blijft.

Niet de woning waarin hij geboren werd, want die bestaat niet meer, — wél **het huis van zijn jeugd**. En dat is tenminste even zinvol! Hier immers heeft hij de voorjaartijd van zijn leven doorgebracht, de gelukkige onbelommerde jaren waarbinst men zich in stilte kan voorbereiden, de tijd waarin alles mag en nog niets móet. De tijd van de ouders, de vrienden, de bureu en de seizoenen.

Huizen worden meestal ouder dan mensen. Daardoor kunnen zij, langzamer, méér opnemen. Hun buitenkant, muren en daken, verkrijgt patine, karakter; van binnen verwerken zij sfeer, eigenheid, persoonlijkheid. Mensen worden aldus 'getekend' door het huis waarin zij leven en lachen, praten en zwijgen, slapengaan en wakkerworden. Maar het omgekeerde gebeurt óók, namelijk dat een huis getekend wordt door zijn bewoner. Dat het / door hem of door haar / een naam krijgt, een identiteit!

Dit huis, vandaag. En (wat mij verheugt): niet bij middel van een stereotiepe steen met een zakelijke tekst, — maar met een persoonlijke gevoelsuitdrukking van Juul Persyn zélf, — uitgesproken te Antwerpen op 9 september 1928 tijdens de huldiging ter gelegenheid van zijn vijftigste jaar. Het is, in zijn geheel, een merkwaardige menselijke tekst die een aantal uitspraken bevat welke vandaag, een halve eeuw later, nog, — of wéér, — aktueel klinken! Hij vertelt daarin over het dorp van zijn jeugd, over de mensen vooral en wat zij voor hem betekenden, én over zijn eerste optreden op het toneel, als zesjarig prinsje. Wat hem voor de lagere schooltijd de bijnaam van 'prinsje' bezorgde! En hij zegde: **«Een prinske voelde ik mij zeer zeker. Want ik besepte de zegen die vloëide over mijn kinderjaren!»**

Zo wordt dit huis, zomaar een huis in het dorp, voorgoed uit de anonimiteit gehaald. Het behoort voortaan tot de plaatsen in Vlaanderen die herinneren aan mensen die onze geestelijke opgang als volk hebben bepaald en begeleid.

Aan het eind van de genoemde dankrede van 1928 sprak Juul Persyn de hoop uit verder te mogen werken in de (betrekkelijke) eenzaamheid van zijn Broechemse huis **«zolang God mij adem geeft en kracht»**.

Nog vijf jaar was dat. Slechts vijf jaar.

Want de Heer zag dat het goed was.

Hij riep zijn getrouwe dienaar tot de onsterfelijkheid bij Hem — en liet zijn beeld, zijn werk en herinnering in een andere onsterfelijkheid onder ons.

3. AKADEMISCHE ZITTING IN DE ZAAL VAN HET LYCEUM O. L. V. VAN HET H. HART DORP 21 TE WACHTEBEKE

Nadat het koor ter Looveren nog een aantal liederen gezongen had, begaven alle toehoorders zich van de Statiestraat naar de zaal van het Lyceum van het H. Hart voor de academische zitting.

Daar bleek nogmaals hoevelen er prijs op gesteld hadden aanwezig te zijn op deze Persynherdenking.

Na de reeds eerder geciteerde namen (zie ontvangst personaliteiten ten gemeentehuize) konden de organisatoren zich immers verheugen op de aanwezigheid van o.a. : E.H. vicaris-generaal Roets, E.H. directeur van het klooster van Wachtebeke, E.H. directeur Leo Persyn van O.L.-Vrouw ten Doorn te Eeklo, E.H. Pater Wildiers, prof. Scharpé, de heer Paul Daels, voorzitter van de Vlaamse Volksbeweging, prof. Heyman, mevr. Lode Dosfel, Eerwaarde Directrice Colman van het Lyceum van Wachtebeke, Zr. L. Maes, overste van het klooster, de voltallige familie Persyn, en vele andere sympathisanten. (In de overtuiging, waarschijnlijk een aantal namen vergeten te hebben.)

De zitting werd geopend met een toespraak door Dr. Dewaele :

Mevrouw de Minister, Geachte toehoorders,

Welkom in het Wachtebeke van Jules Persyn, niet meer zo landelijk als toen, maar toch nog vol poëtische plekjes.

Toen het Davidsfonds vorig jaar de idee opvatte de honderdste verjaardag van de geboorte van deze voorname Wachtebekaar te herdenken, hadden we nooit gedacht dat deze hulde zoveel weerklank zou vinden, nog minder dat het zo een vaart zou nemen. Onze droom is niet werkelijk geworden, zo groot hadden we het immers niet verwacht, maar de werkelijkheid is een droom geworden.

Daarom danken wij van harte voor de sympathie en de hulp die we mochten ontvangen van de familie Persyn, het gemeentebestuur, de heemkundige kring — allen hebben zich volledig voor dit initiatief ingezet.

Onwillekeurig gaan onze gedachten terug naar de grootse hulde die in 1928 in Antwerpen aan Prof. Dr. Jules Persyn werd gebracht bij zijn vijftigste verjaardag, nu 50 jaar geleden.

Frans Van Cauwelaert, de toenmalige burgemeester ging er fier op hem zijn stadsgenoot te mogen noemen ; waarom zou Wachtebeke niet fier mogen zijn op zijn dorpsgenoot. Persyn heeft Wachtebeke nooit vergeten ; tijdens zijn toespraak bracht hij zelf tamelijk uitgebreid zijn jeugdijaren in herinnering. Het waren allemaal woorden van dank voor de mensen die bij zijn opvoeding betrokken waren.

Daarom alleen al mag het niet zijn dat de grote Persyn hier de grote onbekende zou zijn en daarom past het nog even aan te halen wat hij van zichzelf zegde : «Ik heb veel gewerkt in mijn leven, geld en goed heb ik niet gezocht, eer en roem heb ik niet nagejaagd, maar steeds heb ik mijn Roomsche Kerk en mijn vlaamse volk hartstochtelijk liefgehad».

Dat was Persyn ; het klinkt misschien een beetje bizar in deze materialistische tijd, maar zo zijn er in Wachtebeke nog en daarom is het hier zo goed te leven.

Het was vervolgens Mevr. Rika De Backer, Minister van Nederlandse Cultuur, die de toesprakenreeks opende.

Toespraak door Mevrouw R. De Backer-Van Ocken, Minister van Nederlandse Cultuur en Vlaamse aangelegenheden, ter gelegenheid van de onthulling van de gedenkplaat voor Prof. Dr. J. Persyn.

Mijnheer de burgemeester, dames en heren,

Ik zou U op de allereerste plaats willen feliciteren met de inspanningen die U heeft gedaan en het initiatief dat U heeft genomen om een gedenkplaat op te richten voor Prof. Dr. J. Persyn, hier in Wachtebeke, zijn geboorteplaats.

De gewezen hoofdredacteur van «Dietsche Warande» Prof. Dr. J. Persyn zal wel nooit gedacht hebben dat men later hier, in deze mooie rustige gemeente waar hij zijn kindere jaren doorbracht, een gedenkplaat voor hem zou hebben onthuld.

Ik geloof nochtans dat het goed is dat de jeugd van vandaag ook nu nog, geconfronteerd wordt met de figuur als Prof. Dr. J. Persyn, die zo begaan is geweest met de culturele ontplooiing van zijn volk.

Het is o.m. dank zij de inzet van persoonlijkheden als Jules Persyn, dat ons volk vandaag zulke belangrijke culturele ontwikkeling mag kennen.

Niemand minder dan Thomas More, raadt in zijn «Utopia», dat een leidraad zou moeten zijn voor alle politici ter wereld, aan gedenkstenen op te richten voor de verdienstelijke mannen van een volk, opdat zij als voorbeeld zouden dienen voor het nageslacht.

Vandaag geeft U, mijnheer de burgemeester, dames en heren, gevolg aan de raad van de humanist Thomas More en uit deze gedenkplaat herdenkt U een Vlaamse criticus die heel wat heeft betekend voor het geestesleven in Vlaanderen.

Beter dan wie ook het zou kunnen heeft die grote auteur voor wie ik een oprechte waardering koester, Marnix Gijsen de persoonlijkheid, die Jules Persyn was omschreven: «Hij was een uitstekend professor, een liberale geest en een warm en sympathiek mens».

Het is dan ook haast vanzelfsprekend te noemen dat hij door zijn kritiek, die steunde op een degelijk wetenschappelijke scholing, zijn grote belesenheid in de Europese letterkunde, en een aanstekelijke geestdrift, Jules Persyn de onomstreden literaire leermeester werd van de wederoplevende katholieke intelligentie in Vlaanderen

Iedereen die met het cultuurbeleid in dit land begaan is, beseft ten volle dat wil men op het vlak van de culturele promotie iets bereiken men moet kunnen rekenen op het enthousiasme van enkelen, die zich met hart en ziel voor iets weten in te zetten.

Zo ook is de culturele ontplooiing van ons Vlaamse volk te danken aan het enthousiasme van enkelen, die de weg hebben gewezen.

Een cultuurbeleid kan men niet van boven af decreteren, de volksopvoeding is op de eerste plaats een kwestie van enkele enthousiaste mensen, humane wetenschappers, die anderen weten te bezielen, en hun de grote waarden leren ontdekken.

Het valt mij telkens weer op, hoe onze grote hedendaagse letterkundigen, precies die geestdrift, dat enthousiasme van Jules Persyn beklemtonen.

Bernard Kemp zegt ergens dat hem heimwee naar Jules Persyns enthousiasme bekruipt, omdat «met structuuranalyses en wetenschappelijke bewijsvoeringen de liefde voor de literatuur op de achtergrond verdwijnt».

En ook de huidige hoofdredacteur van «Dietsche Warande» stelt het enthousiasme van Persyn tegenover «de wetenschappelijke veroveringen en studie-analysen die een vrieslucht over ons hebben doen komen».

Dames en heren, ik heb hier vandaag vooral die geestdrift, dat weten doorgeven van zijn enthousiasme aan de latere generaties als de grote verdienste van Jules Persyn, willen beklemtonen. Ik ben er immers van overtuigd dat het precies die geestdrift is, waaraan wij in het cultuurbeleid van vandaag, het meest nood hebben.

Daarom denk ik dat U er goed aan heeft gedaan door deze gedenkplaat, aan Prof. Dr. Jules Persyn, die zovele generaties na hem heeft weten te bezielen, te eren.

Ik dank U.

Na deze toespraak verscheen het koor Ter Looveren uit Zelzate op het podium. Onder de leiding van de heer A. Vekeman brachten zij een aantal liederen, waaronder «Lied van mijn Land», waarvan de tekst geschreven werd door een van de eregenodigden, Anton Van Wilderode.

Als spreekbuis voor alle Wachtebekenaars vertolkte de heer A. Creve, burgemeester, de rol van gastheer. Op een ludieke manier belichtte hij de figuur van Persyn vooral als zoon van Wachtebeke, gezien door de bril van een Wachtebekenaar.

Hierna de tekst van burgemeester Creve :

Mevrouw de Minister,
Geachte Dames en Heren van de Familie Persyn,
Geachte Genodigden,

Het is voor ons een grote eer dat U wel zijt willen ingaan op de uitnodiging van de gemeente Wachtebeke om de figuur van Prof. Dr. Jules Persyn op de honderdste verjaardag van zijn geboorte op plechtige en blijvende wijze te herdenken en te huldigen.

Wij zijn Mevrouw de Minister uiterst dankbaar voor de spontane wijze waarop zij heeft aanvaard deze dag meer luister bij te zetten door het onthullen van de gedenkplaat en door de rede die Mevrouw hier heeft uitgesproken.

Wij zijn verheugd de kinderen en naaste familieleden van Dr. Persyn hier zo talrijk aanwezig te zien.

Wij verwelkomen van harte de ontelbare andere personaliteiten en personen die naar hier gekomen zijn.

En het weze mij toegestaan, omdat de gelegenheid anders misschien voorbijgaat, alle mensen te danken die aan dit fiere opzet hebben meegewerkt; het zijn er velen geweest, alleen al binnen de gemeente Wachtebeke, maar niemand zal mij kwalijk nemen dat ik vooral het bestuur van de plaatselijke Davidsfondsafdeling en dat van onze Heemkundige Kring vernoem. Prachtig gewoon, vind ik het daarbij, dat er ook mensen te vinden waren die voor een Persyn-tentoonstelling hebben gezorgd.

Mijn taak is het zeker niet, Geachte Toehoorders, U te spreken over het werk van Dr. Jules Persyn en over zijn betekenis. Ik zou het trouwens niet kunnen. Eminente kenners en sprekers zullen dit nà mij zeker doen. Hoewel wij weten dat Persyn zoals men zel,

bijna alle Europese talen kende, hoewel wij weten dat hij de man was die de werken van Dante, Tolstoi en Dostojewski voor de Vlamingen heeft toegankelijk gemaakt, geloof ik niet dat wij in staat zouden zijn de draagwijdte daarvan in het daglicht te stellen.

Hoewel wij ergens gelezen hebben dat Persyn de man was die —vanzelfsprekend — de Griekse en Latijnse klassieken kende, maar ook degene die de klassieken van de levende talen door en door gelezen had, van Molière en Pascal, over Milton en Byron, tot Goethe en alle anderen toch konden wij niet vermoeden dat Persyn die voor óns gelezen heeft, omdat de mensheid, zoals Jozef Muls zegt, in geestelijke armoede zou verzinken indien die woorden voor ons niet blijvend werden onthouden.

Ons, als Wachtebekenaren, intrigeert vooral de jeugd van Jules Persyn. Voor de huidige generatie is hij welhaast een mythe geworden. Er zullen voorzeker maar weinig mensen meer zijn, hier ter plaatse, die hem hebben gekend.

Er doen wel verhalen over hem de ronde, maar niemand blijkt nog in staat te zijn om precies uit te maken in hoeverre die met de geschiedkundige waarheid overeenstemmen. Als ik mijn eigen grootvader — de man was 14 jaar ouder dan Persyn en is bijna 97 jaar geworden — over het Wachtebeke van rond 1890 hoorde vertellen, en ik mij toen en nu trachtte in te beelden hoe het leven hier verliep, dan schijnt het mij bijna een wonder dat Persyn de weg gegaan is die hem tot die hoge top heeft gevoerd. De klassieke humaniora, de studies te Leuven en a fortiori te Rome, waren al geen gemeengoed tussen de beide wereldoorlogen, laat staan op het einde van de 19e eeuw.

Veel heeft Persyn daarover niet gezegd of geschreven. Maar wanneer wij een stemmingsbeeld willen oproepen van de omstandigheden waarin dergelijke «avonturen» werden aangepakt, moeten wij onwillekeurig terugdenken aan de overvloedige feiten- en detailbeschrijvingen van die als verteller onovertroffen Vlaming: de Ernest Claes van Zichem, ook een goeie bekende van onze Wachtebeekse Persyn.

Op 9 september 1928, een halve eeuw geleden, heeft de Professor Doctor iets meer prijsgegeven over de kleine, over de jonge Persyn. Zoals onze grootouders, onze ouders en wijzelf, wandelde hij met zijn vader (die kon praten als Brugman) in het Meetjesland, het Waasland en in Zeeland, zegt hij. Typisch voor ons! Men spreekt vaak over een «Drie-landenpunt». Wonen wij hier niet op dat «Drie-strekenpunt»? Grenzen heeft hij nooit gekend, zegt hij in zijn rede, ook niet die van het Oosten, waar hij reeds in 1889 over de Rijn in vakantie ging. Wonderbaar voor die tijd!

Mijn grootvader, zegt hij, was een boer, maar dan een boer met een bibliotheek. Moeten wij het daar gaan zoeken?

In diezelfde rede spreekt Dr. Persyn over een reeks mensen, wier namen ook mij nog vertrouwd in de oren klinken, hoewel ik ze nooit gekend heb. Pastoor Dhondt, de onderpastoors De Feyter, De Vos, De Westelinck en Roegiers (de man die hem — dan al! — tot prins maakte), de onderwijzers Bauwens en Vermeulen.

Wanneer men dan, naast dit alles, de devotie wil begrijpen waarmee Persyn vertelt over zijn vader, zijn moeder en zijn grootouders, dan kan men ook verstaan waarom hij Wachtebeke nooit heeft vergeten: het stille Wachtebeke, zegt hij, waar zucht en liefde tot studie werd gekweekt.

Dan hoeft het ook niemand te verwonderen dat Wachtebeke ook hem niet kan en zal vergeten: het dorpspleintje, waar — als Brussel het wil, Mevrouw de Minister — weldra het nieuw gemeentehuis zal gebouwd worden en dat dus het centrum van de gemeente zal zijn, heet sinds 1973 het Dr. Jules Persynplein.

In datzelfde jaar heeft de Heemkundige Kring twee uitgaven van zijn Jaarboek aan Persyn gewijd. In de laatste daarvan staat de lijst van zijn uitgegeven werken: 31 in totaal,

zonder dat daarbij vergeten werd te verwijzen naar de ontelbare artikels die hij in 25 verschillende kranten en tijdschriften heeft gepubliceerd.

Daarbij heeft hij zelf nog durven opmerken dat hij eigenlijk «een passieve» was! Is dat misschien een Wachtebeekse eigenschap, Dames en Heren? Feit is, dat wij vandaag, pas 100 jaar na zijn geboorte, de eer hebben gehad Mevrouw de Minister de gedenkplaat te zien onthullen die hem hier al lang toekomt.

Alleen reeds één trek in zijn karakter en in zijn streven heeft er voor gezorgd dat hij die eer meer dan waardig is: uit het kleine Wachtebeke gegroeid tot een zeer groot man, geëerd en verwonderd bewonderd, heeft hij zichzelf, naar het woord van Frans Van Cauwelaert, nooit té groot geacht om zijn volk te blijven dienen.

Praten over het werk van Persyn is geen sinecure, niet alleen omwille van de omvangrijkheid maar ook en vooral omwille van de complexiteit van zijn werk. Zijn belezenheid op het gebied van de wereldliteratuur maken het een leek niet makkelijk zijn kritische opstellen te lezen én te begrijpen. Daarom was het fijn een man te kunnen horen die reeds jaren poogt de figuur van Persyn en zijn werk bij het grote publiek kenbaar te maken: de heer M. Boey.

Toen ik hem aankondigde als dé Persynkenner bij uitstek kon ik mij nauwelijks realiseren wat het moet betekenen voor een man als M. Boey, die reeds in 1939 het boek «Dr. J. Persyn - Zijn Leven - Zijn Werk» schreef, op deze mooie dag te moeten spreken over "zijn enfant terrible". In een overtuigende, serene, voor sommige misschien ietwat te academische lezing, heeft hij ons een beschrijving gegeven over het werk van Persyn door vooral de tijdssfeer van toen, zo politiek, sociaal als religieus, te doen herleven. En dan beseften we dat in het overzicht van de Nederlandse Literatuur van het eerste kwart van de 20ste eeuw, de naam Persyn in één ruk genoemd wordt met namen als A. Vermeylen, C. Buysse, L. Baekelmans en M. Sabbe.

Dan ook realiseerden we ons dat het goed was een man als Persyn in Wachtebeke te eren door deze herdenkingsplechtigheid.

De aanwezigen beaamden dit trouwens door de heer M. Boey een langdurige ovatie te brengen.

Toespraak van de heer M. Boey :

Een vergissing die mensen vaak begaan — we mogen daarenboven aannemen dat ze er niet van bewust zijn — bestaat erin dat ze personen uit een vorig tijdperk beoordelen — en soms veroordelen — vanuit hun eigen hedendaagse opvattingen. Dat ze er dus geen rekening mee houden dat die mensen gewerkt en geleefd hebben in een verleden dat anders dacht en voelde, dat ze in andere omstandigheden verkeerden en een andere sfeer beleefden, b.v. ook economisch, dan wie vandaag zijn mening met zijn goed- of afkeuring, zijn kritiek uitspreekt.

Zo'n vergissing heeft de criticus Dr. J. Persyn nooit begaan. Dit is voor ons, die hem vandaag wensen te huldigen, een verplichtende reden — naast de gewoon menselijke ons voorgeschreven door eenvoudige rechtvaardigheid — om die fout zeker niet te zijnen opzichte te bedrijven.

Toespraak door de Heer M. Boey.

Op de 1e rij der gezetenen bemerkt men als tweede van rechts, priester-dichter Anton Van Wilderode (E.H. Cyriel Coupé).

We moeten dus eerst pogen ons een duidelijk beeld te vormen van het Vlaanderen waarin Dr. J. Persyn zijn taak vervulde en van de verhoudingen waarin ons volk zich met zijn cultuur bevond t.a.v. de cultuur zoals ze zich in Europa ontvouwde.

Voor de Zuidnederlandse gemeenschap (als men toen ten minste van een gemeenschap mocht gewagen, bewust van haar culturele Nederlandse aanhorigheid en aard) begon een eeuw geleden de periode van de taalwetten. Nadat in 1867 het wetsvoorstel De Laet werd verworpen, kon de Antwerpenaar Coremans moeizaam er een eerste taalwet op het gerecht doorhalen, werd in Persyns geboortjaar de taalwet op het bestuur gestemd en vijf jaar later kon, dank zij het tweemanschap Coremans-De Vigne, een wet op het officieel middelbaar onderwijs een begin van gedeeltelijk Nederlands voortgezet onderwijs verwezenlijken.

De bisschoppelijke colleges, waar nog vaak het bespottelijke en volstrekt anti-pedagogische signum in zwang was, zouden er voortaan aan denken de "cours de flamand" te laten onderwijzen met het Nederlands, niet langer het Frans, als voertaal. In de opvattingen die tot dan toe gangbaar waren moesten de "Vlaamse" lessen slechts dienen om aan gestudeerden de mogelijkheid te verschaffen van een neerbuigend contact met hen die helemaal geen onderwijs hadden genoten. De taal die het volk in de Noord-Belgische gewesten sprak werd immers beschouwd als een niet volwaardige, die zeker niet geschikt was voor cultuur en wetenschap. Weliswaar verschenen er een paar Vlaamse kranten, zoals het «Handelsblad van Antwerpen» waarop vader Persyn geabonneerd was.

Conscience, Snieders en Smeekx hadden Vlaamse romans geschreven en Ledeganck, Van Duyse en Van Rijswijck zelfs gedichten, maar dat alles werd als tweede- of derderangs cultuur genegeerd.

Onze hedendaagse jeugd kan zich bezwaarlijk voorstellen wat die toestand inhield :

- dat zeer vele Vlaamse mensjes noch lezen noch schrijven konden,
- dat de weinige volksmensen die wel tot hun twaalfde jaar naar school mochten al heel gelukkig waren met de heel beperkte kennis die de lagere school hun had kunnen bijbrengen,
- dat alleen kinderen uit welgestelde gezinnen de kans kregen middelbaar onderwijs te volgen, maar daar meteen op zo'n manier werden gevormd of misvormd, dat ze ofwel van hun volk vervreemdden ofwel in verzet kwamen tegen het onrechtvaardige regime,
- dat dit laatste alleen bij sterkere persoonlijkheden het geval was,
- dat slechts zij die in colleges of athenea bewezen de knapsten te zijn naar het hoger onderwijs mochten overstappen — ten ware hun ouders rijk waren —, waar alles hun in het Frans werd gedoceerd.

Misschien is het u opgevallen, Dames en Heren, dat ik Gezelle noch Rodenbach heb genoemd. Ik deed het opzettelijk niet, omdat in de jaren 70 bekendheid met het werk en de geest van Gezelle nog eerder beperkt was gebleven, vooral tot het Westvlaamse. Rodenbachs «Eerste gedichten» verschenen precies in Persyns geboortejaar. Wel waren pas de Blauwvoeterie en een begin van Vlaamse studenten- en jongstudentenbeweging een heel beperkt deel van de jongeren komen wekken, maar noodgedwongen leefden deze verschijnselen zich uit binnen de enge ruimte van de Vlaamse beweging en in volstrekt romantische geest, die in de omringende landen nog een late nabloeï kende.

Het beeld van het Vlaanderen van vóór Persyns geboortejaar zou samenvattend zo geschetst kunnen worden : de ruime volksmassa leefde ongeveer volkomen afgesloten van de cultuur die zich buiten haar zeer beperkte levenskring ontplooidde ; de enige instantie die iets ondernam om enig geestelijk leven binnen de Vlaamse gemeenschap te bevorderen was de Kerk. Terwijl de hogere geestelijkheid vanuit een hoogte die de kansel ver oversteeg paternalistisch neerschouwde op een verwaarloosd volk, spande menige kapelaan zich in om het contact met het arme Vlaanderen te behouden, zodat Cam. Huysmans later kon beweren dat het Vlaams in Vlaanderen door de kapelaan en de rederijker werd gered. In bevoorrechte gemeenten bedreef de rederijker zeer volks toneel, met liefst een tranerig melodrama in drie of meer bedrijven, gevolgd door een soms plat grappig blijspel, om het verdriet te kunnen weglachen. Van wat zich buiten Vlaanderen aan letterkunde aanbood had ook de rederijker geen of slechts een zeer gering besef.

Was er dan in Vlaanderen geen sociale bovenlaag ? Toch wel ! Daar maakten deel van uit — priesters, geneesheren, advocaten en ik wens er de onderwijzers te mogen bijvoegen, ofschoon deze er materieel zeker niet toe behoorden. Maar evenals de eerstgenoemden hielden ze vanuit hun besef van verstandelijke en sociale meerwaardigheid een beschermende hand boven de hoofden van de ongeschoolde massa. Hier en daar slaagden ze erin een min of meer flamingantische volksvertegenwoordiger naar het Parlement te sturen, waar deze tegen heug en meug Frans sprak, omdat het zo hoorde.

— De sociale bovenlaag bestond echter voor het grootste deel uit kasteelheren, rijke burgers, officieren, fabrikanten, ambtenaren en al degenen die Frans praatten. Frans was een statussymbool. Het bezorgde hun de mogelijkheid tot contact met de rijke cultuur die in Frankrijk bloeide, maar daar maakten velen onder hen alleen gebruik van langs het vrij enge kanaal van hun «Libre Belgique» of hun «Flandre libérale». Door dat Frans, waarmee ze pronkend bij de eenvoudige mens uitpaktten, zonderden ze zich van hun

natuurlijke gemeenschap af en wekten ze in haar het gevoel dat alleen vervreemding van eigen taal en aard economisch en sociaal profijtig was. Mocht dit laatste voor enkelingen waar blijken, ons volk had er geen enkel voordeel bij. Integendeel !

Tot die sociale bovenlaag behoorden ook eerder zeldzame bewusten die wisten en bevestigden dat ze deel uitmaakten van de culturele gemeenschap der Lage Landen. Ze hadden moeizaam een aarzelend begin van bewustwording in het leven kunnen roepen en de taalwetten, waar ik me veroorloofde u aan te herinneren, hadden de waarde van een eerste heroplevingsteken. Vlaanderen was het dieptepunt van verwaarlozing voorbij. Het zou geleidelijk groeien tot het besef volk te zijn en een algemene taal te bezitten ; het zou eisen, beleefd en o heel bezadigd ! dat die taal de voertaal van zijn onderwijs zou worden op alle hoogten ; het zou het inzicht verwerven dat het die taal gemeenschappelijk met Rijksnederland bezit ; het zou, nog geleidelijker, de algemene taal leren gebruiken ; het zou daardoor weer voeling krijgen met het Noorden, waar die taal, geerfd van het Vlaanderen van Van Maerlant, het Brabant van Ruusbroec, Hadewijch en Vondel, gecultiveerd was geworden tot een bijzonder waardevol werktuig van cultuur, wetenschap en kunst ; het zou de literatuur leren kennen en bewonderen die in de noordelijke Lage Landen werd bedreven ; het zou, mede dank zij de evolutie naar democratie, de mogelijkheid verwerven over de grenzen van de eigen gemeenschap en van de eigen cultuur te kijken, om mee te genieten van de Europese cultuurverschijnselen.

Wanneer een puber naar volwassenheid streeft heeft hij behoefte aan wijze begeleiding. Ik weet wel dat elke vergelijking ergens mank loopt, maar durf toch beweren dat toen het Vlaamse volk aldus, uit een soort van puberteitsleven naar nieuwe volwassenheid zou opgaan, het een wijze begeleiding nodig had. Op het domein van de taal, van de letterkunde en van heel de weelderige wereld die zich in taal uitspreekt, is Dr. J. Persyn de wijze begeleider van het Vlaamse volk geweest.

Hij heeft, door zijn eigen werk en taal ertoe bijgedragen zijn volk op te voeden tot de overtuiging dat het een eigen algemene taal bezit. Hij zelf schreef een kloeke taal, een woordenrijke taal, een vloeiende taal, een stevig Nederlands, zoals in deze enigszins rhetorische lof aan de schrijvende kunstenaars van Vlaanderen :

«Gij allen, scheppers van drama's en zingers van lyriek ;
gij, beschouwers en beschrijvers, gij, vertellers en verhalers
gij, die uw zielen loslaat in tragische hartstocht of in humoristisch gekeuvel,
gij, die scheppend uitgaat van de plots-vizionaire ingeving ; gij, die scheppend
uitgaat van de lang-gemediteerde gedachte ;
gij, die uw zielerijkdom uitgiet in de beelden der werkelijkheid ; gij, die uit de
werkelijkheid ophaalt de verbeeldingen van uw geestesgenot ;
gij, vindere van de hoogste idealen ; gij, bevinders van de strengste realiteit ;
gij, die roept in schoonheid en gij die fluistert,
gij, die schreit in schoonheid en gij die lacht,
gij die geselt in schoonheid en gij die gekscheert,
gij die jubelt in schoonheid en gij die jammert,
gij die orgelt in schoonheid en gij die neuriet ;
gij, die om uw ingeving gaat naar de schoonheid der Kruisafdoeningen ; gij, die
om uw ingeving gaat naar de schoonheid der oude Vlaamse kermessen ;
gij, die verliefd zijt in schoonheid op de primitief-mystieke maagdenrijen ; gij,
die verliefd zijt in schoonheid op de paradijzen-Eva's der Renaissance ;
gij, die weeft in schoonheid aan ragfijne symbolen ; gij, die zwoegt in schoonheid
aan ruw-brute waarheid ;
gij, die schrijft met het stralend geluk van 't geloof in uw ogen ; gij, die schrijft
met de parelende angst van de twijfel op uw voorhoofd ;

gij, die de heerlijke naïefheid van uw dichterswezen uitspreekt in poëzie voor kleinen ; gij, die uw bezieling doet vlammen schieten door de zwaar-massieve schatten van uw vorsersstudie ;
 gij, die de verfijningen van uw diepste kunstbezonkenheden laat opwellen in ritmen wonderteer ; gij, die de gouden klepel der geestdrift doet klokkebonzen op uw rijmen van brons ;
 gij, die uw woorden droppelen laat naar 't getik in uw eigen rusteloze borst ;
 gij, die uw woorden meedeinen doet op het zwoegen van 't mensenhart, de tijden en de landen door ;
 gij allen wordt bemind, bewonderd en gevierd door uw Vlaamse volk. Want gij allen schrijft en zingt toch ten slotte voor uw Vlaanderen.»

Deze tekst, waarvan ik ooit durfde beweren dat Lodewijk Van Deyssel er zich niet zou om schamen, eindigt op - u hebt het gehoord, Dames en Heren : «Want gij schrijft en zingt voor uw Vlaanderen». Zo was Persyns oprechte overtuiging : hij schreef en werkte voor zijn volk.

Hij heeft een zeer belangrijke bijdrage geleverd tot de opvoeding en het onderwijs van onze jeugd in haar moedertaal, in de eerste plaats met zijn werk «kiezen, smaken, schrijven».

In mijn essay over het leven en het werk van Dr. J. Persyn heb ik in enkele bondige zinnen de inhoud van dit werk geschetst. Neem daar geen vrede mee, Dames en Heren. Ik zou u durven aanraden het boek te lezen. Als u daarna meent te mogen beweren dat het geen literatuur-inleidend werk voor onze tijd is, zult u toch niet kunnen ontkennen dat de evenwichtige toon indruk maakt, dat de «neo-thomistische gedachtengang», die onder de invloed van kardinaal Mercier Persyns tijd beheerste, logisch en waardevol is. Hier is dan een moment waarop we de vergissing niet mogen begaan Persyn als literatuurfilosoof te beoordelen met de maatstaven van de hedendaagse wijsgerige systemen. «Kiezen, smaken, schrijven» is HET werk dat de Vlaamse jeugd en leraren in de eerste decennia van de 20e eeuw nodig hadden voor een evenwichtige, degelijke vorming op het gebied van de letterkunde. Ik kan getuigen dat het, vrij algemeen gebruikt in colleges en lycea, voor zeer velen een beslissende konstante is gebleven in hun waardering van letterkundig werk. Ik kan hier niet nalaten, als illustratie van mijn bewering, even de herinnering op te roepen aan die ander ongewoon noeste werker, Joris Baers en zijn Boekengids. Die velen aanvaardden met instemming de literair-kritische opvattingen die de auteur in het genoemde boek voorhield, o.m. omdat ze in zijn eigen beoordeling van letterkundige produkten zijn leer terugvonden.

In de bespreking van het literair werk van zijn tijdgenoten was Persyn vol begrip. Hij wist dat de Vlaamse letteren onvermijdelijk nog de frustrerende gevolgen leden van eeuwenlange verwaarlozing en onmogelijk al een Europees peil konden bereiken. Vandaar dat Joz. Muls van hem mocht getuigen dat hij nooit voor iemand hard was. Hij besepte dat de Vlaamse literatuur in zijn tijd, door de schuld van het verleden, er behoefte aan had een beetje gekoesterd, vooral aangemoedigd te worden, om sterk te kunnen groeien. Mag ik me weer eens aan een vergelijking wagen ?

Ik zie Gezelle en de Westvlaamse school, voor wat het taalgebruik betreft, als een providentiële overgangfiguur, vooral voor West-Vlaanderen, maar in meer beperkte zin ook voor heel Vlaanderen. Willen we even proberen hem weg te denken uit de taalevolutie in de laatste eeuw en veronderstellen dat de beweging voor de bevordering van de algemene omgangstaal zou pogen zonder tussenschakels het Vlaanderen van priester De Foere en vooral het West-Vlaanderen van Mgr. Waffelaert tot het gebruik van het A.B.N. over te halen ? Ziet u nu Gezelle als bemiddelaar, als overgangfiguur, inderdaad niet bewust daarvan, zeker niet berekend noch met opzet.

Zo was J. Persyn een bemiddelaar, maar een bewuste, om het literair-arme Vlaanderen te begeleiden naar volwassenheid.

Hij was het ook in de geleidelijke groei van onze gemeenschap naar beter taalgebruik : Hij gaf de raad : «Heb de cultus van uw taal, wees beleefd met uw taal, maar ook jegens haar. Huldig haar en koester haar als het heerlijkste thing of beauty. Die schat komt in 't bezit van al wie maar wil. En hebt ge die verworven, dan wordt o zoveel van-zelf u toegeworpen. — Dan is het uit met de Vlaams-Belgische ziekte, die onze mensen, erfgenamen van Vondels taal, in elke omstandigheid, waarin ze wellevendheid moeten gebruiken, verlegen doet zijn met algemeen beschaafd, omdat het zogezegd pedant is, en fier met Beulemans, omdat het zogezegd beschaafd is.»

Maar hij wilde niet dwingen, de zaak niet met geweld doorduwen en begreep de verknochtheid aan het dorpsdialect : «Dialect onder de dorpstoren, zoveel als 't u lust, hoe ronder, hoe malser, hoe kleuriger, des te beter ten slotte voor de hele volkstaal!» Maar hij beklemtoonde onmiddellijk daarna : «Waar het hoort, waar de Limburger naast de West-Vlaming komt te staan, of de boer tegenover de koning, algemeen beschaafd!»

Geboren en getogen vlak bij de Nederlandse grens wist hij dat de dialecten ook in het Noorden de wortels zijn waarmee de algemene taal sappen uit de grond zuigt. Maar hij was volkomen overtuigd van de onvervangbare waarde van de algemene taal, en van de noodzaak ze te beheersen. Vertrouwd met de toestanden inzake taalgebruik benoorden de Moerdijk wenste hij dat Vlaanderen op zijn achterstand zou inlopen.

Hij was ook zeer vertrouwd met het culturele leven in Rijksnederland, niet slechts op het domein van de letterkunde, maar ook op veel ruimere gebieden. Het reusachtige werk dat hij aan de rijke persoonlijkheid van Dr. Schaepman wijdde is er een meer dan afdoende getuigenis van. In deze man, geestelijk leider en politicus, vereerde hij de konsekwente katholiek en de stevige cultuurmens. Wat de trouw aan Kerk en volk betreft was die man voor Persyn een voorbeeld. Bij het schrijven van die andere uitvoerige biografie, gewijd aan Snieders, zal Dr. Persyn in deze 19e eeuwse Vlaming naar overtuiging en geestesgesteldheid een geestesgenoot van Schaepman hebben gezien, vanzelfsprekend veel minder geniaal, minder krachtig, minder rijp, zelfs minder volwassen. De verhouding Schaepman-Snieders kon in Persyns ogen een verpersoonlijking zijn van de 19e eeuwse verhouding Nederland-Vlaanderen. Maar ook hier hield Persyn rechtvaardig rekening met omstandigheden en met de historisch gegroeide toestanden. Hij heeft Snieders niet minder geacht omdat Schaepman zo groot was.

Zo heeft hij de Zuidnederlandse letteren van zijn tijd niet minder geacht omdat de Noordnederlandse Tachtigers zo taalvaardig waren. Hij bewondert Fr. Van Eeden, Willem Kloos, Lod. Van Deysse en Helena Swarth ; hij vat hun kunst zo grondig dat Van Deysse ooit verklaarde dat niemand hem zo goed begrepen had als Persyn. En toch had Persyn hem onomwonden zijn waarheid gezegd :

«O die onnozele kunst van Dante en Vondel die bij godsdienst en zedenleer aan 't leibandje lag ! Intussen geven die beide een massa vierkante raadgevingen, die Van Deysse zich zo heerlijk had kunnen aantrekken. — Nooit of nergens waarschijnlijk zijn brutaler machtspreuken over "de kunst om de kunst" uitgeflapt dan in Van Deysse's opstellen. — Laten we ons over "l'art pour l'art" hier niet in 't zweet redeneren. Over iets dat ieders gezond verstand toch heel klaar en duidelijk ziet, wordt nu gepraat en geschreven, dat het onze moderne spuigaten uitloopt. — De vraag is of er een zedenwet bestaat, ja dan neen. Zo ja, dan is die wet er niet voor deze mens of gene, maar voor allen, voor alle individueel en sociaal zedelijke wezens, voor kunstenaars even goed als voor knoeiers... Zo neen, is er geen zedenwet, dan ... hebben wij malkander niets meer te zeggen... Wees

dan "cochon splendide", maar protesteer niet langer als 't u belieft, als degenen die geloven in een zedenwet, beheersend alle mensen van vlees en been, u noemen bij uw zwijennaam, en wees vooral niet verwonderd als er onder uw lieve lezers zwijnen worden gevonden van uw eigen maaksel..»

Mocht u nu, Dames en Heren, in deze zinnen menen een ontkenning te ontdekken van Muls' bewering dat Persyn nooit hard was voor iemand, dan zou ik u uitnodigen even verder te lezen tot u de tekst onder ogen krijgt waarin Persyns liefde voor de familie Thijm, de Vlamingenvrienden laat spreken, dan is er geen spraak meer van enige hardheid :

«... neen, uw goed hart is niet dood. Er zijn bladzijden in uw boeken, o zo vele ! die getuigen dat het leeft. Geen roes van de roem heeft de herinneringen verdronken uit uw eerste kinderjaren, toen vader u 's avonds een kruisje gaf, toen moeder u "God beware u" kuste en toen ge insliept met een "Wees gegroetje" op uw zuivere lippen. — Karel Thijm, als ge op zijn Rozelaars aan 't wandelen zijt in de lanen van Baarn, als ge stoeit met "het jongetje" of als ge gaat aan de zijde van uw echt-christelijke vrouw, die haar leven tot een gedurige offerande heeft gemaakt voor u en voor uw kinderen, als ge dan ginder verre, achter 't Hilversum van uw jeugd, Gods heerlijke zon ziet zinken in een apotheose van dood en verrijzenis, als daar schittert aan de hemel de gouden les van sterven maar ook van onsterfelijk leven, ... zeg, Karel Thijm, denkt ge dan nooit aan 't woord van uw lievelingsdichter Verlaine : «Il a jadis erré dans la corruption contemporaine, y prenant sa part de faute et d'ignorance. Des chagrins très mérités l'ont averti ; et Dieu lui a fait la grâce de comprendre l'avertissement» ? (Hij heeft destijds gedoeld in de hedendaagse verdorvenheid en was in schuld en onwetendheid eraan deelachtig. Sedertdien heeft verdriet dat zijn verdiensten hem verschuldigd waren, hem gewaarschuwd ; en God gaf hem de genade dat hij de verwittiging kon verstaan») God geve't ! Zo zult ge eenmaal schrijven, Karel Thijm, in uw schoonste Nederlands, lijk gij alleen er schrijven kunt. En aan elk uwer woorden hangt een traan van zalige vreugde over 't weergevonden geluk van 't oude vaderhuis.»

Zal ik terugkeren tot mijn beschouwingen bij de verhouding Nederland - Vlaanderen zoals Persyn ze begreep ? Dan stel ik vast dat de bewondering die hij uitsprak voor de in woordenweelde, fijn geciseleerde verzen van Helena Swarth hem niet verhinderde met lof te schrijven over het meer eenvoudige dichtwerk van Virginie Loveling en zeker niet hoge waardering te hechten aan het verrassende, vandaag nog niet genoeg bekende werk van Omer Karel De Laey. Hij is gelukkig bij ons de groei te mogen begroeten van de volwassen geworden literatuur van de "Van nu en straks"-ers, maar hij ziet in het voldragen werk van Aug. Vermeylen, Cyriel Buysse, Lode Baekelmans geen reden om Albertine Steenhoff-Smulders, Marie Koenen of Maurits Sabbe naar de schaduw te verdrijven.

Hij beoordeelt het werk dat in Vlaanderen verschijnt op een rustige objectieve manier, steeds bekommerd om rechtvaardigheid, om eerbied voor de esthetische EN ethische normen, en om nooit hard te zijn voor niemand.

Dat zijn beoordeling rechtvaardig was werd volmondig erkend door persoonlijkheden die zijn overtuigingen niet deelden, Baekelmans, M. Sabbe, Aug. Vermeylen. Wanneer hij bij het uitspreken van zijn oordeel de zedelijke maatstaven aan bod laat komen, doet hij het altijd op zo'n heldere, bezonnen en rustige manier, dat hij nooit iemand krenkt of kwetst. De wijze waarop hij Van Deyssel op zijn denkfouten en verkeerde opvattingen en methode wijst heeft er u zopas een bewijskrachtige illustratie van geleverd.

In deze geest leerde Persyn zijn nog onvolwassen Vlaamse lezerspubliek oordelen. Ik heb me een uurtje het genoeg en gegund in het «Prof. Dr. J. Persyn-Gedenkboek» (in

1928 uitgegeven) zijn bibliografie te overlopen. Hij had toen al over een honderdtal Vlaamse letterkundigen geschreven, zijn politieke portretten in «Hooger Leven» niet meegerekend, over ten minste vijfenzeventig Nederlanders in zijn «Letterkundige Kronieken» in «Dietsche Warande en Belfort», zijn «Kritisch Kleingoed» en de Jaarboeken van het Davidsfonds, en verdere artikels en rubrieken gepubliceerd over meer dan honderd kunstenaars of filosofen uit Noorwegen, Denemarken, Engeland, Frankrijk, Duitsland, Italië, Spanje, Portugal, Rusland. Wat moet die man gelezen hebben ! En wat een onvoorstelbare som aan denkwerk is aan die publicaties voorafgegaan !

Nu we van meer dan honderd persoonlijkheden uit zoveel verschillende culturen gewaagden moeten we even een stap zetten op het derde pad waarop Persyn de Vlaamse letterlievende gemeenschap begeleidde. Een verheugende evolutie, moeizaam door de Vlaamse beweging voorbereid, had Vlaanderen rijp gemaakt voor cultuurcontacten met het buitenland. Met zijn uitzonderlijke werkkraft, zijn ruime talenkennis en zijn evenwichtige wijsgerige vorming zou Persyn zijn volk begeleiden bij het ontdekken van waarden die in Europese cultuursferen werden aangeboden. Hij deed het o.m. met zijn wekelijkse rubrieken «Over letterkunde» in «De Standaard», zijn «Op Warande-wandel» en letterkundige kronieken in «Dietsche Warande en Belfort», zijn «Kijkjes op de letterkunde van elders», zijn bijdragen in de Verhandelingen van de K.V.H.U. Hier moet daarenboven bijzonder zijn groot werk over Ibsen worden vermeld, Ibsen die hem lang geboeid heeft.

Hij schreef niet uitsluitend over letterkundigen. Ook de wijsbegeerte genoot zijn volle belangstelling, haar steeds beschouwend vanuit zijn neo-thomistische levensopvatting. Zo kwam hij ertoe bijzonder zinnige bijdragen te schrijven over Schopenhauer, Spinoza, Nietzsche, Hegel, Bergson, Maurras.

Vooraleer in deze hulde aan Dr. J. Persyn het hoofdstuk over zijn begeleidingstaak af te sluiten, zou ik nog graag beklemtonen dat zijn klare geest het hem steeds mogelijk maakte vrij moeilijke materie, zoals er in zijn wijsgerige kritieken voorkwam, op zo'n heldere wijze te bespreken dat zijn beschouwingen ook voor de gemiddelde lezer ervan toegankelijk bleven. Ook dit moet hem als een verdienste worden aangerekend, want begeleiding kan niet doelmatig zijn wanneer ze in hoge grijze luchten blijft zweven.

Niet alleen dank zij zijn klare geest slaagde hij erin op bijzonder gelukkige manier de literaire opvoedingstaak te volbrengen die hij zichzelf had toegewezen. Ook zijn taalbeheersing was een factor van welslagen. Opnieuw past hier een waarschuwing : laten we ons er niet toe verleiden de taal en de stijl van J. Persyn te beoordelen met de normen die vandaag de dag gangbaar zijn. Ik mocht u laten horen hoe vlot en woordenrijk hij schrijven kon. Zijn Nederlands was zuiver, zijn zinnen kloek gebouwd. Hij kon zijn uitdrukkingwijze aanpassen aan het onderwerp dat hij behandelde. Hij kon schrijven in de trant van Schaepman, maar ook zoals Van Deyssel. Dit zegt ons dat hij over ruime scheppingsmogelijkheden beschikte, die hij bewust en willens liet sluimeren, omdat hij zijn opvoedend essayistisch werk niet wilde verzaken. Bewust en willens : van zijn schoonbroer hoorde ik hoe Jules hem ooit had gezegd : «Ik zou ook scheppend letterkundig werk aan kunnen. Ik zou niet eens buiten de familie moeten gaan zoeken naar een onderwerp voor creatief werk.»

Als we dit vernemen weten we, en we zijn er hem dankbaar om, dat Persyn vanuit zijn katholiek-en-Vlaams-zijn het als zijn plicht beschouwde eerst een opvoeder te zijn, een opvoeder van zijn Zuidnederlands volk dat toen al drie eeuwen in veronachtzaming zijn eigenheid dreigde te verliezen.

Mocht ik hier even een bedenking inschakelen die een bittere klank kan hebben, dan zou ik vaststellen, mijn toehoorders, dat misschien het grootste kwaad dat het franskiljonomie aan onze gemeenschap heeft berokkend dit is : dat het menig bewuste Vlaming

die over scheppend vermogen beschikte, verhinderd heeft zijn creatief talent sluimerend te laten, om eerst zich in te spannen voor de beveiliging en het behoud van de eigen volksaad. Hoeveel scheppingskansen zijn daardoor niet tot ontplooiing gekomen ?

Terug aan Persyn denkend mag die bittere overweging geen reden zijn om te betreuren dat hij zich aan de bijzondere taak wijdde waarvan hij geloofde, de parabel van de talenten indachtig, dat ze hem door de Geveer van alle talenten was toevertrouwd.

In het door geen vervreemding beroerde Wachtebeke geboren - zoals ik het een halve eeuw later in zijn eerlijk Vlaams-zijn mocht leren kennen, was Persyn bewust een Vlaming. Waarmee ik niet bedoel dat hij zich op het partijpolitieke terrein heeft begeven. Tot zo'n werk — hoe verdienstelijk en noodzakelijk het voor een gemeenschap kan zijn — achtte hij zich niet geroepen. Doch dit mag nu ook niet betekenen dat zijn Vlaamse overtuiging niet volkomen zou geweest zijn. Toen hij, ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag gehuldigd werd wees hij erop dat hij eenvoudig gepoogd had zijn levenstaak te volbrengen, er deze betekenisvolle zin aan toevoegend, waarmee hij heel de bezieling van zijn leven en werk verklaarde : «Eén compliment durf ik aanvaarden : ik heb veel gewerkt in mijn leven. Geld en goed heb ik niet gezocht, eer en roem heb ik niet nagejaagd. Maar steeds heb ik mijn Roomse Kerk en mijn Vlaamse volk hartstochtelijk liefgehad!»

Omdat hij zijn volk hartstochtelijk liefhad,

omdat hij beseftte welke verreikende en diepgaande invloed van een volksverbonden universiteit kan uitgaan,

omdat hij, de Heer dankbaar voor de hem geschonken talenten, deze wenste zo ruim mogelijk te gebruiken,

aanvaardde hij — op verzoek van vrienden en samen met de volkomen onkreukbare rechtvaardige, zijn vriend Lodewijk Dosfel, — een leeropdracht aan de door de activisten vernederlandste Gentse universiteit. Hij had met zijn gezin het eerste oorlogsjaar van '14-'18 in Engeland doorgebracht. Midden september 1915 kwamen ze naar Nederland waar hij vanzelfsprekend Vlamingen ontmoette die met het activisme sympathiseerden. Nergens kon ik zijn naam vinden i.v.m. activistische publicaties, vergaderingen of betogingen. Hij was te zeer wetenschapsmens om zich actief met strijdende politiek in te laten. Maar hij was ook zozeer bekend als man van wetenschap dat, toen er behoefte was aan professoren voor de Gentse universiteit, men onvermijdelijk aan hem dacht.

Voor de nog niet vergrijsde generaties van heden is het activistisch gebeuren geschiedenis geworden. Het weze me daarom toegelaten het, althans in één van zijn verschijnselen, zeer bondig te schetsen.

Nadat de Vlaamse Beweging enkele taalwetten had verkregen spitste ze haar streven toe op het "vervlaamsen" van de "Gentse hogeschool", zoals het toen heette. Vlaamse jongeren konden immers nergens in hun eigen land in hun taal hoger onderwijs genieten. De drie kraaiende hanen Fr. Van Cauwelaert, Cam. Huysmans en Louis Franck hadden omstreeks 1912 een zodanige propaganda voor de "vervlaamsing der Gentse Hogeschool" ontplooid, dat men in 1913 te Brussel inzag dat men iets moest doen om aan Vlamingen ergens enige voldoening te schenken. Toen brak de eerste W.O. uit. De "Université de Gand" sloot haar deuren.

In mijn boekje «Tragedie '14-'18» heb ik verteld hoe vele honderden jonge Vlamingen die geen militaire verplichting hadden, zich spontaan als vrijwilligers gingen aanmelden. Ook hoe Fransgezind enthousiasme luid verkondigde dat België voortaan een Latijns land zou zijn. Hoe o.m. als reactie daartegen een groep actief werd die de Vlaamse Beweging onder de bezetting niet wilde stilleggen en meer in het bijzonder de strijd voor de "vervlaamsing van de Gentse Universiteit" zou voortzetten. Nu de Franstalige hogeschool

werkeloos was achtten de activisten het ogenblik gunstig om ze haar werkzaamheden te laten heropenen in de taal van de gemeenschap in de schoot waarvan ze gevestigd was. Ze vroegen en verkregen de instemming van de bezettende overheid. Reeds in Engeland en meer nog in Nederland ontving de leraar aan de Hogere Handelsschool te Gent, Dr. Persyn, talrijke brieven van studenten en van ouders van studenten, die vroegen zijn invloed te willen aanwenden om het heropenen van de universiteiten, speciaal van de Gentse, te bekomen. Daardoor was Persyn overtuigd geraakt dat het hervatten van de cursussen goed zou zijn voor de in het bezette gebied gebleven jeugd. Die overtuiging kon daarenboven wijzen op de besluiten van Den Haag, die verklaarden dat in bezet gebied de scholen open moesten blijven. Toen de Gentse vernederlandste universiteit haar leergangen zou heropenen en Persyn aangezocht werd er als leraar te willen optreden, besloot hij op dat verzoek in te gaan; het kon toch geen zonde zijn in Vlaanderen in het Nederlands les te geven.

Ik mocht later van verwanten van Persyn vernemen dat hij, vooraleer zijn instemming te geven drie Belgische ministers om advies had gevraagd, van wie twee als hun mening hadden te kennen gegeven dat ze er geen bezwaar tegen zagen. Slechts na rijp beraad nam Persyn het principiële besluit les te gaan geven aan de "Vervlaamste Gentse Hogeschool", waarbij hij als voorwaarde stelde dat de hele inrichting zuiver Vlaams moest zijn. Toen hij even na de benoeming te hebben aanvaard vernam dat ook twee Duitse geleerden als professoren werden aangesteld, heeft hij van de hem aangeboden leerstoel afgezien. Toch heeft men hem na de oorlog moeilijkheden berokkend.

De Belgische regering had hem verzocht in Utrecht les te geven aan daar voorlopig verblijvende Belgische studenten. Daar ook veel Rijksnederlandse studenten zijn cursus volgden, verzocht de Nederlandse regering hem na de oorlog zijn lessen te blijven geven. In het begin van 1919 werd hij door de toenmalige Eerste-minister Ch. de Broqueville telegrafisch uitgenodigd zijn lessen aan de Gentse Hogere Handelsschool te komen heropenen. Hij ging op het verzoek in. Maar de Franstalige pers ontdekte dadelijk "le cas Persyn" en maakte er zoveel kabaal rond dat de minister besliste dat prof. Persyn met ziekteverlof was. En deze ziekte sleepte aan tot in 1925 toen Cam. Huysman minister van Kunsten en Wetenschappen werd.

In die jaren van officiële ziekte heeft Persyn zeer hard gewerkt, zoals hij gewoon was, maar misschien harder dan gewoonlijk. Hij verzorgde een heruitgave van zijn essays over Van Deyssel en Om. K. de Laey, schreef zijn werk over Albertine Steenhoff-Smulders, werkte mee aan het Nederlandse katholieke blad «Het Centrum», aan «Dietsche Warande en Belfort» en «De Standaard», trok vaak terug naar Nederland om er spreekbeurten te houden, schreef een studie over Dante, trad op als referaathouder in de Kon. Vlaamse Academie en in de K.V.H.U., gaf les in de Hogeschool voor Vrouwen, in het H. Graf te Turnhout, in de R.K. leergangen te Utrecht en Roermond, publiceerde een nieuwe bijdrage over Schaepman, wijdde bijdragen aan het werk van de expressionistische dichters Wies Moens, Ach. Mussche en P. Verbruggen en liet het eerste deel verschijnen van zijn Snieders-boek.

Opzettelijk wilde ik, Dames en Heren, deze opsomming u even laten horen, om u een bewijs te leveren van het enorme werk dat Persyn presteerde. Ziek was hij alleen voor het Ministerie, dat het zo wilde.

Maar wie zoveel inspannend werk levert, daarbij noodzakelijk gebruik makend van de toen beschikbare reismogelijkheden (tram en trein) vanuit het afgelegen Broechem naar Turnhout, Antwerpen, Utrecht, Roermond, wie daarbij leed onder miskenning en een onrechtvaardig oordeel, zou uiteindelijk dan toch ergens in lichaam en psyche smartelijke gevolgen van dat leven lijden.

Waarom deed men hem onrecht aan ?

Omdat hij eerst aanvaard had les te geven aan de vernederlandste Gentse universiteit ? Hij had toch in ver doorgedreven fairheid de opdracht teruggegeven ? Veeleer omdat men in hem de trouwe, konsekvente Vlaming wilde treffen, die in het eerste oorlogsjaar in Engeland een boek had uitgegeven, waarin hij aan het Britse publiek 'n waardevol beeld aangeboden had van de mens in de Lage landen, in de Nederlanden, «A glance on the Soul of the Low Countries» (Een blik op de ziel van de Lage Landen) en daarmee de franskiljonerende beweringen en pretenties van Gér. Hardy, Raym. Colleye en M. Maeterlinck had tegengesproken. En omdat hij met zijn boeken, zijn artikels en zijn spreekbeurten en met zijn intense medewerking aan Rijksnederlandse cultuurrubrieken de toenadering tussen Vlaanderen en Nederland had bevorderd. Was hij dus een "Groot-Nederlander", zoals onlangs een van onze kranten hem betitelde ? Het antwoord hangt af van een hoofd of kleine letter en van een koppelteken. Staat er dit laatste en drukt men "groot" met een kapitaal, dan zeg ik : Neen, een Groot-Nederlander in de staatkundige betekenis was hij niet, in zo verre ik meen hem begrepen te hebben. Maar een groot Nederlander was hij ongetwijfeld. Hartstochtelijk minnaar van Vlaanderen besepte hij wat Nederland voor zijn Zuid-Nederland betekende. Mocht ooit het verlangen in zijn hart zijn opgekomen om het vers van René De Clercq te herhalen...

dan zou zijn evenwichtige zin voor werkelijkheid en voor het haalbare, dan zou zijn verstand hem hebben doen inzien dat de tijd voor zo'n ideaal niet rijp was. Maar hij hield van Nederland en had er veel vrienden. Hij zag het Noorden van Schaepman als een voorbeeld voor het volk van Snieders dat hij naar volwassenheid wenste te zien groeien. Opnieuw was hij een begeleidende opvoeder.

Dat zijn Nederlandse vrienden en relaties vooral in het katholieke milieu leefden komt ons als volkomen te verwachten en vanzelfsprekend voor, wanneer we de verhoudingen bekijken in het raam van de heersende opvattingen in de eerste decennia van onze eeuw. Persyn was een onvoorwaardelijk katholiek, wat hem nooit verhinderd heeft verdraagzaam en objectief te zijn en te oordelen over andersdenkenden. Ook voor hen was hij nooit hard. Maar hij beoefende niet dat soort lijdelijke verdraagzaamheid, dat tegenwoordig wel eens van gelovigen wordt verlangd, waardoor ze, om niemand te krenken, de eigen overtuiging angstvallig het zwijgen moeten opleggen of verdoezelen. Een onjuiste houding ! Actieve tolerantie mag en moet wel eens het eigen geloof uitspreken, ernaar strevend in de levensopvatting of -belijdenis van de andersdenkende al het goede te ontdekken en te waarderen dat erin vervat ligt. Op deze manier was Dr. J. Persyn een actief tolerant man, én als mens én als schrijver.

Na de hulde die hem in 1928 werd gebracht zouden hem nog amper vijf jaar geschonken worden om met zijn echtgenote en zijn kinderen en met zijn werk te leven. De onrechtvaardige behandeling en het onvoorstelbaar drukke werk hebben hem vroegtijdig gebroken.

Toen ik veertig jaar geleden mensen uit uw gemeente hoorde vertellen over HUN Persyn, in het bijzonder toen ik naar zijn verwanten mocht luisteren over de man die ze bewonderden en over het tegen hem gepleegde onrecht, leerde ik Persyn kennen als een goed mens, nadat ik hem voorheen als literair denker had ontmoet in «Kiezen, smaken, schrijven». Ik maakte nader kennis met zoveel mogelijk werk van hem en vond erin bevestigd dat hij inderdaad een heel goed mens, een voortreffelijk Vlaming en een heel trouw en konsekvente christen was. Ik mocht iets later ook zijn weduwe ontmoeten, eerst in briefwisseling, daarna eenmaal in het rustige Broechem, waar ze — dit detail bleef me levendig bij — een grote collectie vlinders liet zien. Ginder kon ik nog een echo vernemen van het leed dat zijn echtgenote met hem had gevoeld en gedragen.

Vrienden uit Wachtebeke, het is goed dat u Persyn eert. In zijn geest meen ik u te mogen zeggen : de schoonste hulde die u hem kunt brengen is de trouw aan de bezieling van zijn leven.

De academische zitting werd op een humoristische wijze besloten met een toespraak door de oudste zoon van de gevierde, Leo Persyn. Men kon werkelijk geen beter man gevonden hebben om het geheel op een zo speelse wijze te beëindigen. Na een dankwoord aan de organisatoren, begon deze geboren verteller op een ludieke en anekdotische manier zijn vader te doen herleven in het Wachtebeke van toen. Alle aanwezigen, en vooral de Wachtebekenaren, vernamen op die manier een aantal zaken uit de jeugd-jaren van gevierde die het daglicht nog niet gezien hadden.

Gelachen werd er anders wel, ja, zelfs gezongen... maar leest U zelf maar in de hierop volgende tekst van zijn toespraak.

Mevrouw de minister van de Nederlandse Cultuur, mijnheer de burgemeester en heren leden van het magistraat van de bloeiende gemeente Wachtebeke, mijnheer de voorzitter van de plaatselijke afdeling van het Davidsfonds, mijnheer de voorzitter van de Heemkundige Kring, mijnheer de senator, mevrouw de volksvertegenwoordiger, mevrouw Lodewijk Dosfel, onze "tante Ange", mevrouw de schepen van de stad Antwerpen, mijnheer de voorzitter van de Vlaamse Volksbeweging, mijnheer de vicaris generaal van het bisdom Gent, mijnheer de pastoor-deken van Wachtebeke-Centrum, mijnheer de directeur van het klooster, mevrouw de directrice van het lyceum voor meisjes, dames en heren, vrienden van mijn vader Jules Persyn, hier in Wachtebeke, uit de omgeving en ook verre buiten deze streek, zoals ik heb mogen constateren.

Een boeiende, bijzonder innemende, enthousiaste, erudiete en tot zijn fatale psychische aftakeling, ook een zeer blijmoedige persoonlijkheid zoals mijn vader er een was, kan uiteraard op vele verschillende manieren worden benaderd en belicht : als vooraanstaand literair historicus, als voortrekker van zijn volk, als leraar, als diepgelovig katholiek voorman, als strijdend flamigant, als gezaghebbend criticus en schrijver, als meeslepend voordrachtgever, als liefhebbende echtgenoot en als bekommerde vader van dertien kinderen. Vele van deze facetten werden, beter dan door mij, behandeld door mevrouw de minister, door mijnheer de burgemeester, door mijnheer de voorzitter van het Davidsfonds en door mijnheer de voorzitter van de Heemkundige Kring. Wij danken hen voor de vriendelijke en waarderende woorden en wij danken ook de heer Antoon van Wilderode voor zijn toespraak bij de onthulling van de gedenksteen aan het woonhuis van de gehuldigde en ook de heer Marcel Boey voor het gedetailleerde beeld dat hij in zijn feestrede heeft geschetst.

Ik heb helemaal niet de pretentie over de literaire betekenis van mijn vader evenveel te weten als bv. mijn broer, prof. Jan Persyn, noch als mijnheer Boey, maar ik heb daarentegen wél de pretentie te beweren dat ik van al de kinderen Persyn de meeste en de beste herinneringen bewaar aan mijn vader in zijn geboortedorp en aan de mensen van hier omdat ik hier veruit het meest te gast ben geweest. Ik heb dit dorp later nog eens genoemd — nietwaar Maria en Michel ? — het Mekka mijner jeugd.

Die herinneringen gaan terug tot vóór de eerste wereldoorlog en ik ben ervan overtuigd dat noch de burgemeester, noch de leden van het schepenkollege en van de gemeenteraad, noch mijnheer pastoor hetzelfde kunnen zeggen en slechts weinigen hier

in de zaal. Ook de weduwe van mijn oom en peter Alfons Persyn, de nu tachtigjarige dame die ik hier hartelijk begroet, kan dat niet, want daarvoor is zij veel te laat in de familie gekomen.

Ik moet hier onmiddellijk aan toevoegen dat het verder een louter toeval is, een speling van het grillige lot, dat ik hier vandaag voor u sta, want mocht mijn vader bij de aanvang van deze eeuw verder de andere, ik zal maar zeggen "de verkeerde richting" zijn opgegaan en zijn vermeende roeping zou hebben gevolgd — wat God verhoed heeft — dan hadt u, mijnheer de burgemeester en heren leden van het Wachtebeekse magistratuur, wellicht vandaag een gedenkplaat mogen onthullen en een dorpsplein mogen dopen ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de geboorte van een illustere zoon van dit dorp, maar dat zou dan allicht geweest zijn de zoveelste bisschop van Gent, alhoewel ik vrees dat mijn vader daarvoor, in die tijd althans, veel en veel te vlaamsgezind zou zijn geweest. In die tijd zou hij, alhoewel hij één der schitterendste leerlingen is geweest van de neo-thomist wijlen Désiré-Joseph kardinaal Mercier, nooit als bisschop aanvaard zijn geweest. En dit niettegenstaande Persyns verhandeling over de esthetiek in de literatuur "Kiezen, Smaken, Schrijven" verschillende decennia lang een gewaardeerd leerboek is geweest in de bisschoppelijke kolleges van het Vlaamse land. Toen ikzelf in de Retorica arriveerde en dat schoolboek moest gebruiken, zeer tot onbehagen van mijn leraar die het maar vervelend vond met de zoon van de auteur van het werk in hetzelfde lokaal te moeten zitten en daarbij op de koop toe uitleg over de tekst moest geven, zei mijn vader tot mijn verwondering dat het geheel misplaatst was vanwege de bisschoppelijke autoriteiten zijn handleiding door de Retorica-leerlingen te doen gebruiken. «Ik heb dit werk niet geschreven voor de studenten» — zo zei mijn vader — «maar wel voor de vorming van de leerkrachten zelf». Dit dan even tussen haakjes.

Ik zou mijn dankwoord willen noemen : «Wij en Wachtebeke». En dat kan een tamelijk lang verhaal worden.

Als kleine kleuter van amper vijf kwam ik hier, uiteraard samen met mijn vader en vergezeld ook dikwijls door moeder, die nogal vaak zwanger was, maar dat besepte ik toen nog niet. Met hun matrozenkraagjes over hun bloesjes en met een grote witte strik in het haar, liepen daar ook mijn twee zusjes Molleke en Wiske bij, en in de zomer van 1913 ook mijn klein broertje Paul. Lopen kon die toen nog niet, maar wel kruipen. En zo is mij helder bijgebleven dat hij bij Mémé aan de "stoisie", in het huis waar deze middag een gedenksteen aan de gevel werd aangebracht, 's avonds uit zijn bedje kwam gekropen en, via een zeer steile trap, naar beneden kwam gedonderd. Hij hilde hartverscheurend, wat door alle omstaanders tot mijn verbazing als een geruststellend effect werd beschouwd.

De begroeting aan de Wachtebeekse "stoisie" staat me ook nog zeer levendig voor de geest. Zowat heel de familie stond ons gezin op te wachten. Dat waren dan : Mémé Persyn, mijn grootmoeder, de dorpsonderwijzer en latere gemeentesecretaris Emiel Hil-laert en zijn vrouw, tante Marie of, zoals wij haar noemden : Tatante. Dat was dan de moeder van de huidige mevrouw Michel Coppens hier. Dikwijls was daar ook nonkel Fon bij, de jongere broer van mijn vader, die mijn peter was, en ook de jongste broer Tsjef Persyn en zijn lief, onze latere tante Urbanie, de moeder van Leo Persyn, mijn kozijn en complete naamgenoot, die lange jaren geestelijk bestuurder is geweest van de meisjeskostschool Onze Lieve Vrouw ten Doorn in Eeklo. Met de sjees waren daar ook dikwijls tante Angela "van den 'Ollandsen Overslag", de zuster van mijn grootmoeder, die met een zeer welstellende Zeeuwse boer was getrouwd, een Apers, samen met een paar van haar zonen. Het was een hoge sjees in mijn ogen, met glanzende rode spaken in de gele wielen en met 'n nerveus paard ervoor, zwart en even glanzend. Mijn

grote kindervreugd was mee naar "den Overslag" te mogen rijden, waar er altijd lekkere chocoladekoffie was en heerlijk krentenbrood. De nochtans bijzonder proper geschuurde varkensstallen bij tante Angela en de kraakheldere koestallen vond ik, als kieskeurig stadskind, maar zo-zo. Vooral dan wat de geuren betrof. Wat ook steeds bijzonder trof was het luide spreken van al die mensen. Luid spreken was om zo te zeggen synoniem met de Wachtebeekse familie. Het moet iets te maken hebben gehad met het opene en vrije van de natuur.

Er woonde op het gehucht Kalve ook nog een oom van ons. In feite een grootoom. Dat was nonkel Dolf. We gingen daar ook af en toe heen, maar ik had er lang niet zoveel respekt voor als voor de familie van "den Overslag". Nonkel Dolf had maar een klein boerderijtje en het was er lang niet zo weelderig. Mooi is die kinderlijke trek van mij heel zeker niet. Maar ik meen wel dat zo'n trek vrij algemeen voorkomt...

In mijn prille kinderjaren was ik smoorlijk verliefd op de "chef van de stoisse". Een verliefdheid die evenwel meer weg had van een grenzeloze bewondering. Ik had het grootste ontzag voor zijn rode kepi en voor zijn snerpend fluitje. Ik stond in bewondering voor de sissende en stoom aflatende locomotief van het lokaaltreintje uit Lokeren dat ons ter bestemming had gebracht. Die "chef van de stoisse" groette mijn ouders steeds vriendelijk en beleefd : «mijnhier de professor en madame» en wij kregen een handdruk van die grote man. Iets dat de stationschef van Antwerpen Centraal bv. nooit deed. Die zag ons nog niet staan. Nee, die van Wachtebeke was een bijzonder vriendelijk man. En dan met een schrille stoot op dat fluitje bracht hij die grote locomotief ertoe puffend en zware rookpluimen uitstotend langzaam terug op gang te komen met die paar wagonnetjes erachter aan, richting Zelzate. De roep : «Wachtebeke, Wachtebeke» van de kaartjesknipper, wanneer dat treintje na vier of vijf maal stoppen in Wachtebeke arriveerde, vergeet ik in mijn levensdagen niet. Het was de aankondiging van weken vrijheid en uitgelatenheid.

Hoe veel keren heb ik niet, opgesloten in onze enge en van tralies voor de ramen voorziene kinderkamer, twee hoog in ons huis aan de Van Schoonbekestraat in Antwerpen als een gevangen jong dier, puffend treintje gespeeld, altijd maar rondtollend in de veel te enge ruimte en daarbij, telkens wanneer dat ingebeeld treintje ging stoppen, met oneindig groot verlangen en met weemoed : «Wachtebeke, Wachtebeke» geroepen. Mijn lieve moeder die mijn grote liefde kende, had dan ook op mijn kinderschortje met rode draad een fel rokende locomotief geborduurd en ik liep er in Wachtebeke met vooruitgestoken buikje mee rond. En mijn vader profeteerde in onvervalst Wabeeks : «Uurt wa' da'k ulder zegge, dienen oudste van ons, da' wordt nog 'nen ingenieur». Ik ben nooit ingenieur geworden. Dat stak er helemaal niet in. Het is wellicht ook de eerste ontgoocheling geweest die ik de brave man ooit heb bezorgd.

Vanuit die eerste jeugdijaren in het Wachtebeke van vóór de eerste wereldoorlog of juist en beter gezegd van de vakanties die we met het nog jonge gezin Jules Persyn in zijn geboortedorp kwamen doorbrengen, onthoud ik ook de lekkere Wachtebeekse vlaaien, een specialiteit die Mémé maakte en die ze ook telkens bij had wanneer ze naar Antwerpen kwam. Ook de "spekken" hebben indruk gemaakt op ons jong gemoed. Altijd van die zwarte en ronde "ballons de Tournai", onbereikbaar hoog in een groot blik met "beeldekes" op geschilderd. Dan waren er ook de malse peren van de grote perelaar van meester Vermeulen, die hij in je kinderschortje legde dat je op moest houden. Ik zie ook nog de speciaal-voorzichtige manier waarop mijn vader de kippeneieren uit de hokken ging halen in de stallingen aan het huis nabij de "stoisse" en de onhandige manier waarop hij in de "lochting" met zijn mooi zilveren zakmes bloemen ging snijden, zo van die dingen die hij thuis in Antwerpen nooit deed om de goede reden dat

we daar trouwens in de tuin of wat daarvoor moest doorgaan, geen enkele kip hadden en bloemen al evenmin. Zulke gewone manipulaties lagen hem niet. Hij kon zelfs niet eens een stropdas strikken of zijn manchetteknoopjes dichtmaken. Daar was deze hoogbegaafde man veel te onhandig voor. Maar vreemd genoeg, in Wachtebeke deed hij dat wel of probeerde het tenminste. Het leek wel of hij voor zijn moeder verlegen was dat hij zo weinig van die dingen kende. Maar de koffiepote op tafel zetten heb ik hem dikwijls zien doen. In Antwerpen deed hij dat nooit. Een blijvende indruk hebben ook de speciale geuren van de landvetten op mij gemaakt : de landvetten, de bergen Kainiet, sulfaat, guano en andere vetten in de stallingen, de commerce van mijn grootmoeder die jong weduwe was geworden en van haar jongste zoon Tsjeff.

Buiten de rechtstreekse familie in Wachtebeke en omgeving en de familie van de familie, zoals bv. nonkel Clement Hillaert en tante Elodie Hillaert, die dan weer met een Apers (familie van tante Angela) was getrouwd, herinner ik me van die tijd niet zoveel andere mensen. Wel zie ik nog mensen voor mij zoals de families Creve en David, Plasschaert en de familieleden van dokter Dutordoir en vooral de figuur van pastoor Camerman, waarover verder nog wat meer.

De «Stoissesstrote» was in die verre jaren nog aan de beide zijden met hoge bomen bezoomd en boven een rij lage huisjes links, waar zich de «gendarmierie» bevond met toen nog franstalige manschappen, stond de donkere houten molen, de «meulen van Debeule», later zo meesterlijk op doek gebracht door de Gentse kunstschilder Piet Lippens, het cadeau van het gemeentebestuur van Wachtebeke ter gelegenheid van de viering van vaders vijftigste verjaardag, nu uiteraard vijftig jaar geleden. En rechts maar dan een eindje verder, zwaaiden de wieken van de witte stenen molen van Davids, een schilderij van Ruysdael waardig, maar dan toch met een onesthetische schoorsteen van de melkerij ernaast.

Op zonnige namiddagen werd er gewandeld naar de Langelede, naar Walderdonk, naar Peene, naar de Moerputten, naar de Knocke of naar Overslag en er werd uitgekeken naar de prijs ergens van een weiland of van een «tragel», want — zoals reeds gezegd — de Persyns waren eigenlijk geboren commerçanten en ze wisten terdege wat de «kluiten» waard waren. Over tante Angela Van den Hende, de zuster van mijn grootmoeder, die gehuwd was met de grote boer Edward Apers op den 'Ollandschen Overslag, waar ik het daarnet al over heb gehad, de man met zijn glanzende paarden en zijn vele bonte koeien, met zijn varkens en vele andere neerhofdieren, een hele zoologie, geraak ik moeilijk uitgepraat. En wij hadden ook veel koffiebezoekjes bij tante Elodie Hillaert, bij de broer van nonkel Miel en ook bij meester Vermeulen en zijn twee dochters. Over «de zingende nachtegaal van Wa'beke», een fenomeen op het gebied van de ornithologie, had ik het daareven ook al terloops. Ik bedoel pastoor Camerman, de man die de kunst verstond het gekweel van alle vogels van West-Europa na te bootsen met de lippen of met kleine, zelfgemaakte instrumentjes. Ik blijf het nog steeds als een persoonlijke verdienste beschouwen dat ik deze zeldzame man in de jaren vijf- of zesendertig heb kunnen uitnodigen zijn kunst voor de Belgische Radio, het N.I.R. van die tijd, te komen uitvoeren, zodat heel Vlaanderen hem heeft kunnen horen en genieten.

En we leerden in later tijden meneer Poullier kennen, de burgemeester van Wachtebeke, die baron was en die gemakkelijker frans dan nederlands sprak, en de reeds genoemde dokter Dutordoir met zijn zoons, de Pottelberghes, ook later burgemeester die het laatste telegram mocht ontvangen dat mijn vader de laatste dag van zijn te korte leven heeft gestuurd naar aanleiding van het huwelijk. En verder de Scheires en de Creves, de Davidsen en de Pauwkens, twee tere meisjes die reeds vele jaren ter ziele zijn gegaan, de Plasschaerts en de Colpaerts en de Laruelles, waarvan destijds een schuur in

de vlammen is opgegaan, en de Roetsen, de ouders van de huidige vicaris-generaal van het bisdom Gent. En de Coppensen, waarvan er één apotheker zou worden en de man van mijn nicht Maria Hillaert en wiens mooie en vrome zuster Clara het gemeentehuis sierde als secretaresse. Een meisje met een strak om de welgevormde leden sluitend «pulleken», dat onze veertienjarige misdienaars oogjes wel wat aan het knippen heeft gebracht, in alle eer en deugd...

En ik vergeet nog zoveel en ook nog zovelen. Er waren ook wel af en toe politieke of andere geschillen tussen de heren van het dorp. Het was niet steeds koek en ei. Dat is normaal in het leven. Maar de hemel was voor iedereen blauw met witte varende wolken en Onze Lieve Heer was er toch voor iedereen.

Ongaarne liep ik de kerk binnen, alhoewel dat een dagelijkse bezigheid moest zijn gedurende mijn Wachtebeekse vakantiedagen. Op het kerkhof, links naast de ingang van de kerk, stond immers een groot kruis, waarop geschreven stond: «Hier rust Leo Persyn», een korte tekst die op mij een macabere indruk maakte. Dat was het graf van mijn grootvader, die handelaar was geweest en gemeente-ontvanger.

Tijdens de oorlogsjaren zat het gezin Persyn eerst in Oxford (Engeland), waar een broertje geboren werd, de latere «Pim», en daarna drie jaren in Nederland (Scheveningen en Soest (Baarn)), waar ook nog een zusje werd geboren, onze Laura, moeder van negen kinderen, inmiddels en lange jaren veelvuldige grootmoeder. Eens in Nederland gevestigd, is mijn vader op een goeie dag met zijn oudste dochter Julia naar Zeeuws Vlaanderen gereisd om aan de prikkeldraad aan de grens zijn moeder te zien en van in de verte iets te kunnen toeroepen. Wanneer ik goed ben ingelicht zou het brave menske hem nog hebben gewaarschuwd niet te overijld tewerk te gaan voor de kwestie van de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Mémé had haar zwart hondje, Moorke, bij. Het arme dier is toen geëlectrocuteerd omdat het tegen de draad liep die onder spanning stond. Kort na de oorlog trokken we dan weer naar Wachtebeke, waar in het gezin van nonkel Miel Hillaert twee zoontjes waren bijgekomen en in het jonge gezin van nonkel Tsjef aan de «stoisse» was er een zoontje geboren. Die kozijntjes waren evenwel veel te klein opdat ik er speelkameraadjes zou aan gehad hebben.

In die eerste jaren na de oorlog bracht ik nogal wat vakantiedagen door in Wachtebeke. Wellicht omdat ik in die tijd nogal gemakkelijk ziek werd, ofwel omdat ze thuis in Antwerpen een tijdje van mij af wilden zijn. Ik weet het niet en ik laat het wijselijk in het midden. Ik kwam er toe, voorzien van mijn «De Bello Gallico» van Julius Cæsar en van mijn «De viris illustribus urbis Romæ» en van de «Griekse Oefeningen» van een zekere pater Thielemans en van de grammatica van pater Geerebaert, boeken die gewoonlijk ongeopend weer naar Antwerpen kwamen na veertien dagen.

Wachtebeke was in die jaren nog steeds dezelfde besloten gemeenschap van vóór de oorlog, op zichzelf aangewezen in zijn dorps isolement. Iemand die af en toe eens naar Gent dierf gaan werd met een scheef oog bekeken, want dat was verdacht. En iemand die het waagde naar Brussel te gaan liep naar Sodoma en Gomora. Dat was in ieder geval een verloren ziel. Er waren niettemin toch al enkele verloren zielen in de gemeente. Zelfs in mijn eigen familie.

In het begin van de twintiger jaren was er nog geen radio en nonkel Tsjef bezat de eerste grammofoon van gans het dorp met platen van Benjamins Gigli met het «Ave Maria» van Bach-Gounod en met het romantische lied van Flégier op de tekst van Alfred de Vigny «J'aime le son du cor». Het was «vreed schune». En hij bezat ook een van de allereerste auto's van gans de gemeente, een Fordje op hoge poten en met een reservewiel op zij. En ik mocht met hem mee naar Axel en naar Lokeren en naar Sas van Gent en naar andere plaatsen en... zelfs naar Gent.

Kort na de oorlog zijn we ooit eens gewandeld in de richting van Zelzate, over het totaal verwoeste spoorlijntje. Zeker een paar kilometer ver. Ik kon met mijn beentjes van elf jaar maar moeilijk volgen over al die kromgetrokken ijzeren staven en over die kapotte dwarsliggers van de spoorlijn. In zijn toenmaals nog vele opgeruimde momenten was vader ook wel een spuiter en zijn broers en schoonbroer niet minder. Hoe dikwijls heb ik ze in die periode niet gezien, knipogend naar elkaar, aan Matje Persyn horen vragen hoe dat allemaal was gebeurd met dat opblazen van de spoorweg door de aftrekkende «Duitschers» in 1918. Dat was dan meteen het sinjaal voor vele «oeioeioei's» en uitroepen van «da' waren dingen, wel, wel, wel», en voor vele gebaren van gruwelijke ontzetting. Het was dan ook «geweldig vried» geweest. De «spuren» en de «bilzen» vlogen kilometers ver in 't rond, de lucht zag zwart van de «ruuk». De brave vrouw heeft dat verhaal wel vijftig keer moeten vertellen.

Soms hoorde ik mijn grootmoeder een liedje zingen uit haar schooltijd. Die schooltijd moet zo rond de jaren 1860 geweest zijn, naar schatting. En dat liedje was natuurlijk een frans liedje. Het klonk wel vreemd in mijn oren en het was gewijd aan de patroonheilige van de parochie, de heilige Catharina.

Het bewijs dat wij, ik bedoel het gezin Persyn, vanuit Antwerpen vrij vaak in de tijd van de Paasvakantie, dus in het voorjaar, naar Wachtebeke trokken, haal ik ook uit mijn herinnering aan het zingen van een aandoenlijk en naief religieus volksliedje, dat van huis tot huis en van deur tot deur in de gemeente Wachtebeke werd gezongen door de kinderen van het dorp: «'k Plante mijne Mei, ter ere van ons Here ; hedde mij geen ei, 'k en zal u nie' vereren. Mijne Mei staat op den truun met al zijn blommekes schuun», en wij, kleine stadskinderen, gingen mee zingen en we kregen ons eitje, onze «spekken» of onze «kluit».

Ik heb ook de tijd meegemaakt van het droogmalen van de «meerschen», het grote moeras tussen Wachtebeke, Zaffelare en Moerbeke, waarvan nu het Provinciaal Domein Puyenbroeck deel uitmaakt. In die tijd, niet zo lang na de eerste wereldoorlog zat burgemeester baron Poullier nogal vaak in de keuken bij mijn nonkel Tsjef en ook graaf Maurice Lippens uit Moerbeke, die later nog minister van Koloniën is geweest. Lippens was een enorm grote vent, een man als een boom, die gemakshalve altijd met zijn volumineus achterwerk op het tafelblad ging zitten ; een stoel was hem te smal en te laag. Jaren later, toen ik hem moest inleiden als minister voor de belgische radio, ging Lippens, gewoontegetrouw, weer op de tafel zitten voor de mikrofoon. Ik heb hem toen moeten uitleggen dat dat om technische redenen niet mogelijk was. Met tegenzin nam hij plaats op de stoel vóór de mikrofoon. Onlangs ontmoette ik op een receptie naar aanleiding van een bezoek aan Brussel van de amerikaanse toneelschrijver Arthur Miller, zijn nicht, Mademoiselle la comtesse Renée Lippens, toen «présidente des amis de Théâtre National de Belgique», evenals haar oom een echte reuzin van een vrouw, die haar hoofd minstens één meter negentig boven de waterspiegel draagt. Een van de vriendelijkste en meest voorkomende dames die ik ken. Ik hield haar in de gaten. En, waarempel, ze deed juist hetzelfde als haar nonkel Maurice. Ze ging met haar achterwerk op een tafel zitten. Een grafelijke familietrek, zo dacht ik bij mezelf. De «meerschen» werden drooggemalen. Dikwijls vergezelde ik nonkel Tsjef per fiets of met zijn Fordje naar die moerassige, lage beemden en naar het gemaal dat, als ik me goed herinner, op het grondgebied van Moerbeke was gebouwd. Ook burgemeester Poullier ging er dikwijls heen, met hoge laarzen aan en met een vervaarlijk geweer over de schouder en de weitas aan de gordel. Wij kregen in Broechem, waarheen we inmiddels verhuisd waren, geregeld eendjes en fazanten en hazen. Ik weet niet of ik dat verklappen mag, maar het is allemaal al een halve eeuw geleden en nog méér.

Ik wees er bij de aanvang van dit opstel al op, dat mij de openheid en de joviale luidruchtigheid onder de dorpsmensen steeds aangenaam is opgevallen in mijn jonge jaren. Onder de vrije hemel en de wijde luchten en in de dikwijls krachtige wind die van over de velden kwam aangewaaid, spraken de mensen op de buiten veel luider als die in de bekrompen stad leefden. Ik meen wel dat dit nog steeds zo het geval is. Maar typische dorpsgewoonten zijn mij, als stadskind, levendig bijgebleven. Zo, het «huizeke», dat gewoonlijk open en bloot een eindje van de woning stond gebouwd en dan nog liefst met een gezicht op de straat. Dat gaf de dagelijkse gebruikers van deze instelling enige afwisseling bij de taak. Vaak gebeurde het dat een bekende daar zat te mediteren met de krant «De Landwacht» op de afgezakte broek, want de krant werd gewoonlijk meege-
nomen als tijdpassering. Met de deur van het «huizeke» wijd open, zaten de heren daar hun devoren te doen. Wanneer er dan een dorpsgenoot over de «kalseide» naderde, ont-
spon zich al dadelijk een levendig gesprek: «Ah, Cyriel, hoe es 't joeng?». Cyriel ant-
woordde vanop de bril van zijn troon dat «alles wel» ging. Wel had hij tegenslag gehad met zijn geschelpte reisduif vorige zondag of was hem een aankoop van een stuk wei-
land op Kalve niet meegevallen. «Kamiel is er mee weg. Hij wilde 't mij nie gunnen, den bandiet». Er volgde dan nog gedurende een kwartiertje een sussend gesprek, zodat heel de Kamiel vergeten werd en er alleen nog sprake was van de duiven of van den biljart.

A propos van de duiven. In Wachtebeke werd en wordt nog veel aan duivensport ge-
daan. Ik heb in het huis van mijn nonkel Miel zijn passie voor de duiven meegemaakt. Vroeger jaren was de eerste prijs altijd en immer een «régulateur», een hangklok. Het heeft mij dan ook dikwijls verbaasd bij vrienden van mijn nonkel Miel soms wel een dozijn «régulateurs» aan te treffen tegen de keukenmuur of in de «beste kamer». Wan-
neer je dan tegen twaalf uur aan een Hollandse borrel mocht nippen, moest je wel tien minuten zwijgen, want die dingen sloegen allemaal twaalf slagen en ze stonden natuur-
lijk ook niet allemaal gelijk. Die gewoonte van de «régulateur» is er helemaal uit. Het is allemaal veranderd en er wordt in Wachtebeke, zoals overal, nog uitsluitend gespeeld om de lieve centen. Dat is de jammerlijke evolutie op onze dagen. Er zijn ook praktisch geen «huizekes» meer zoals voorheen. Ieder heeft zijn engelse W.C. met waterspoeling. Het is ergens jammer.

Ik kwam nog vrij dikwijls in Wachtebeke toen ik ongeveer anderhalf jaar lid was gewor-
den van het «Vlaamsche Volkstooneel». Wanneer er in de buurt van Gent, Deinze, Loke-
ren of Eeklo werd gespeeld, dan gebeurde het dat ik naar Wachtebeke ging overnachten, temeer daar het nogal vaak zo was dat we 's anderendaags in Veurne of in Brugge moesten optreden. Dus... Zo ben ik ooit eens tijdens een broeierige zomernacht te voet van Gent Sint-Pieters naar Wachtebeke gestapt, vier uur marcheren door een donkere wereld met overal zwaar blaffende waakhonden op de hoeven langs de lange weg. Niet dat ik daar bang voor was, maar het was wel ongezellig. Mijn nonkel Tsjeff had beloofd mij af te halen met zijn Fordje aan het Gentse station, maar kon die belofte niet nako-
men. Hij had de baas van het café waar we wel eens meer een glas waren gaan drin-
ken getelefoneerd om mij te verwittigen. Ik was evenwel géén glas gaan drinken omdat ik meende dat hij pech had gehad met zijn wagen en hij liet hem dan in Sint-Amands-
berg repareren. Ik dus naar Sint-Amandsberg en hem daar niet ontwarend (hij was er trouwens niet geweest) stapte ik maar te voet op. Dat was nog alles niets geweest, maar midden deze nachtelijke tocht begon het te onweren en na tien minuten goot het water. Drijfnat kwam ik zo rond vier uur in de nacht aan de «stoisse» van Wachtebeke aan... Mijn strooien hoedje mocht ik weggooiden. Het stro stond recht als de pinnen van een stekelvarken. Toen, in 1929, mijn grootmoeder ten huize van haar dochter, mijn tante, op sterven lag, werd ik door mijn vader naar Wachtebeke gestuurd om er als nachtwaker bij de zieltogende vrouw behulpzaam te zijn. Ik geloof evenwel niet dat mijn

«hulp» daar vereist was en ik heb altijd de indruk bewaard dat ik daar meer in de weg heb gelopen dan diensten heb verstrekt. Het wijst wel op de bekommernis van mijn vader, maar erg praktisch kon ik het niet noemen. Het was ook de tijd dat ik af en toe naar de Wachtebeekse familie ging om mijn dikwijls berooide studentenbeurs te spijzen.

Toen ik, einde 1932 in het huwelijk trad en ik, de normale tijd nadien aan mijn tante niet kon mededelen dat ze weldra groot tante zou worden, kreeg ik een vermanende vinger, want deze vrouw was zeer vroom. «Ge zijt toch zeker niet van de moderne tijd;» vroeg ze me argwanend. Ik zei dat ik misschien wel van de moderne tijd was, maar dat ik er helemaal geen schuld aan had dat er nog geen nakomelingenschap was aangekondigd. Dat is dan later allemaal toch nog in orde gekomen bij zoverre dat ik méér kinderen bij elkaar heb gekweekt dan mijn achtbare en vrome tante zelf en ook méér dan haar eigen drie kinderen samen. Het bewijs was nog eens geleverd dat de stam van vader Jules Persyn een vruchtbare stam is geweest.

Leo Persyn — Oktober 1978

Na de in alle opzichten geslaagde academische zitting, gingen alle aanwezigen naar de Lagere Meisjesschool van het Lyceum, waar door de organisatoren een tentoonstelling ingericht werd, met foto's, boeken, zeldzame geschriften en nog heel wat familiale archieven uit het leven van de gevierde. Aan alle genodigden werd nadien door het gemeentebestuur een receptie aangeboden. Dit was een gelegenheid om, voor velen na jarenlange vervreemding, herinneringen uit te wisselen, nieuwe kontakten te leggen of zo maar wat na te kaarten over de voorbije jaren.

Met anderhalf uur vertraging op het tijdschema belandden de familie, de personaliteiten en de organisatoren tenslotte in de zaal «Onze Kring», waar door de grote bezielers van deze dag, nl. apotheker en mevrouw M. Coppens-Hillaert, een koud buffet werd aangeboden. Uiteraard werd daar nog heel wat nagekaart over de voorbije dag, werd een dankwoord uitgesproken door de familie Persyn, en werd er door de vlaamse schrijver-dichter Bert Peleman een opgemerkte romantische rede gehouden. Wanneer de laatste genodigde de zaal verlaten heeft, weet ik niet. Wat ik zeker weet is, dat iedereen met een gevoel van welbehagen en gelukkig naar huis gegaan is, in het besef dat Vlaanderen zijn grote zoon Prof Dr. J. Persyn nog lang niet vergeten is.

Uit het reclameblad Wachtebeke-Zelzate van woensdag 19 april 1978 haal ik volgende slotbemerking :

«Alle Persynkinderen en kleinkinderen en de hele familie, evenals trouwens de aanwezige personaliteiten waren eensgezind in hun commentaar. Het was een «plechtigheid in schoonheid» waarover Jules Persyn het zelf zo vaak had. En naar we vernamen zijn na de inrichters, nl. het Davidsfonds, de Heemkundige Kring en het Gemeentebestuur, de mensen die wél eens met name mogen genoemd worden voor hun oprechte inzet en verdiensten voor het slagen van deze dag: de heer en mevr. Dr. Dewaele, de heer Marc Van Grembergen, schepen van Cultuur Nevejans, mevr. M. Coppens-Hillaert, de heer G. Hoebeke en de heer E. De Paepe. Het was een prachtige stijlvolle Vlaams-kulturele hoogdag, waardig van de thans honderd jaar geleden geboren beroemde Wachtebeekse Vlaamse criticus en geleerde. Wachtebeke, U moogt fier zijn op uw beroemdste zoon Dr. Jules Persyn !».

Erik De Paepe — Gent, februari 1979

... We kwamen op de Hoogeschool voor vrouwen. De letterkunde werd er verpersoonlijkt door een man nabij de vijftig, wiens oogen zich hadden vermoeid op veel papieren en veel geschrijf, maar in wier diepte we herkenden den vurigen glans waarmee een warme, rijpe geest de wereld inkijkt. Oogen, die den durf niet hadden verloren om vlak in de zon te blikken van hun hoog Ideaal !

We hadden veel professors, die we — naar studentikooze wijze, de eene graag, de andere minder graag zagen aankomen. Dr. Persyn zagen we altijd en allen graag aankomen. Helaas ! dat trammeken van Broechem had zulke storende vertragingen, maar we wisten dat, op ons ongeduldig wachten, straks de deur opengaan zou van de zaal waar we ijverig pennen vulden en potlooden scherpten, en dat de vlugge gestalte glimlachend zou binnenkomen: de haarkuif heroïsch verward, één arm breed opbollend rond een zware, beloftevolle boekentasch, de andere een groet zwaaiend : «Dames !» en dat we weer één van die lessen krijgen zouden die we in geestdriftige taal «éénig» noemden.

In het begin van het studiejaar — in den roes van vlijt die Oktober strooit over leeraars en leerlingen — werden er telkens plannen opgebouwd en een vast programma — ingedeeld volgens termijnen en maanden — opgesteld. Telkens geloofden we eraan, al hadden we ook ondervinding dat we bij Dr. Persyn nooit het einde bereikten. Want afgezien nog van 't feit, dat dit programma steeds stof bevatte voor op z'n minst 3 jaar cursus, niemand zou het toch over 't hart kunnen krijgen, nietwaar, omwille van dat programma, één enkel van Ibsen's schouwspelen of van Verhaeren's verzen over te slaan ; Snieders' eeuwfeest te laten voorbijgaan zonder uitvoerig commentaar, of Dosfel's dood niet te gedenken, of dit of dat pas-verschenen boek niet te bespreken.

En als we aan 't Juli-examen stonden, waren we heel verwonderd, dat al wat we in prettig-vlijtige aandacht hadden neergepend, verschillende copy-books vulde, en dat de studie ervan zoo gemakkelijk vorderde, en dat de streng-afgebakende twintig minuten van ondervraging in plezierige causerie-toon verliepen. Want het was ons alles voorgedragen geweest op een lossen, kommerloozen toon, die niets verraadde van het inspannend werk dat het den leeraar toch had moeten kosten. Altijd goochelt Dr. Persyn met eeuwen, namen en boekentitels, hij geeft karaktertrekken en roept portretten op, raak en scherp-typeerend, op de gezellige manier waarop men van goede bekenden spreekt, alsof het allen naaste vrienden waren, die met hem een vertrouwelijk praatje kwamen slaan : Dante, en Shakespeare, en Vondel, en Newman, en anderen, anderen nog. Het zijn alle verhaaltjes, aangename en schoone, die uit alle hoeken der wereld en der eeuwen naar ons toekomen, met iets pittigs er in, — dat is van den Vlaming — ; en met iets dieps en vrooms, — dat is van den Kristen.

De letterkunde wordt ontplooid met haar vergezichten van wijde gedachtenvlakten, de schijnen van fijne miniatuurkunst met eerbied geopend ; een galerij van groote namen komt ons aldus tegemoet met den hoofsch en groet van voorbije eeuwen of de trillende bekoring van eigen, daverenden tijd.

En liefst gaat het over die werken, rond wier schoonen inhoud de vorm als rein kristal gegoten is ; over die kunstenaars die, met hun geschriften de menschheid schooner maakten en, als anderen — volledigheidshalve — moeten vermeld worden, gaat het met een toon van weemoed en verzet tegelijk, alsof de kristen leed onder die vergoeling van talent en alsof de estheet er tegen in opstand kwam.

Als we goed en veel hebben gekrabbeld, mogen we, als verpoizing, de pen laten rusten en er wordt voorgelezen, lang en schoon. Wat bij eigen lektuur soms verwarrend heeft toegeschenen of waarover we aarzelend hebben gestaan, wordt nu opeens klaar en duidelijk. Soms trilt de stem van den lezer van ingehouden ontroering, soms faalt ze in onweerstaanbaren lach en soms gaat er door als een guitige flikkering of een sarkastische ondertoon.

In bewondering hebben we hem gehoord vóór van Looy's schilderend en schitterend woord ;

in ontroerden eerbied voor Gezelle's mooie innigheid en rijke diepte ;

in sceptische, glimlachende koelheid voor Multatuli's «Ideeën», die «niet eens ideetjes zijn» ;

in ingetogen aandacht voor Claudel's harmonieuze symboliek ;

in pure schoonheidsgenieting voor Selma Lagerlöf's fladderende verbeeldingskinderen ;

in rechtmatige, Vlaamsche fierheid voor Conscience's genie en Snieders' werkzaamheid...

Maar boven de meeslepende geestdrift, die hoog oplaait in spontane bewondering — hoe dikwijls deed hij ons niet het meesterwerk aanteekenen uit die of die eeuw, of het schoonste werk van die of die schrijver — hoog boven die geestdrift staat vast en veilig de onomstootbare lichttoren van zijn sterken godsdienstzin. Den eerbied voor die norma prent hij diep zijn leerlingen in en dat zal hen, naast de vele prettige herinneringen, die tevens de schoonste zijn van hun studie jaren, door het leven heen bijblijven.

Dat geeft aan zijn cursus datgene wat hen maakt een les voor het leven : het gemoed rijker makend aan schoonheid en den geest aan gezond oordeel en gezonde wetenschap.

En daarom wenschen we Vlaanderen veel aandachtige toehoorders rond zijn kathedraal te zenden ; en voor den leeraar vragen we aan God de fysieke kracht opdat hij lang moge blijven een zaaier van goede, vruchtbare woorden ! . . .

Die wensch, dien we, vijf jaar geleden, zoo hartelijk en vurig neerschreven, mocht niet worden vervuld. De bloemen, die we toen, als feestgarve bijeenbonden, moeten we nu hervlechten tot een doodenkrans...

We doen het met veel weemoed om het licht, dat we eens zoo stralend zagen glanzen, en dat we langzaam hebben zien versomberen en vergaan...

We doen het met veel leed en met een diepe ontroering, maar we doen het met de kristene gelatenheid die past bij zoo'n doode, en ook met een groote dankbaarheid.

Wat hij ons eens gaf, in de volle uitstraling van zijn schoon en krachtig verstand, wordt ons niet ontnomen. Het blijft een zonnenschittering die ons zal voorgaan, door het leven heen, en we zullen er steeds blijven naar heenblikken met dezelfde bewondering en hetzelfde ontzag dat hem eens uit onze oogen tegemoetblonk toen we, als jonge studentinnen, voor zijn leerstoel zaten.

(Ten deele verschenen in D. W. en B.)

Rita Hostie.

IN MEMORIAM

Persyn heeft moeilijk geleefd, omdat hij het zich zelf niet gemakkelijk kon en wilde maken. Hij was een gewetensvol mensch met een hooge opvatting van zijn taak, wiens optimisme onbreekbaar leek, tot de geheimzinnige kwaal van zijn laatste, sombere levensjaren hem lichamelijk en geestelijk kwam sloopen.

Jules Persyn is geboren op 20 April 1878 te Wachtebeke in Oost-Vlaanderen, niet ver van de Nederlandsche (Zeeuwsch-Vlaamsche) grens. Hij deed zijn humaniora aan de college's te Lokeren en Eecloo; daarna verbleef hij twee jaar te Rome in verband met zijn toenmalig voornemen, priester te worden. In de eeuwige stad ontmoette hij voor het eerst Dr. Schaepman, wiens levensbeschrijver hij zou worden. Teruggekeerd naar Vlaanderen, besloot hij zich aan de studie der letteren te wijden, en liet zich inschrijven aan de Leuvensche Universiteit, waar een geheele generatie van groote Vlamingen zijn studiemakers werden: Lodewijk Dosfel, Frans van Cauwelaert, August Borms, Reimond Speleers. Onder zijn professoren waren het de oude hoogleeraar Scharpé, geschiedschrijver der Vlaamsche letteren, en Prof. Paul Alberdingk Thijm, de uitstekende kenner van het Nederlandsche lied, die vooral een grooten invloed op hem hadden.

Afgestudeerd in 1902 werd de jonge doctor Persyn benoemd tot ambtenaar bij het ministerie. Te Brussel woonde hij in bij den bekenden folklorist Alphons de Cock, en maakte hij kennis met mej. Belpaire, toenmalig leidster van het maandblad «Dietsche Warande», die hem wist te winnen als medewerker. Hiermee begon zijn critische loopbaan. Als leeraar aan het Belpaire-Instituut, de «Vlaamsche Hoogeschool voor meisjes» in de Boomstraat te Antwerpen, leerde hij zijn latere vrouw kennen. In 1909 werd hij benoemd tot professor aan het Hooger Handelsinstituut, eveneens te Antwerpen. Na den oorlog werd hij benoemd tot docent aan de Universiteit van Gent.

In een lezing, die hij hield, toen hij op zijn vijftigsten verjaardag door heel Vlaanderen gehuldigd werd, gaf hij de volgende karakteristiek van zijn werk:

«Het geheim van mijn kritiek? Wel, zij is katholieke kritiek, en méér bepaaldelijk neothomistische kritiek. Mijn streven is immer gericht geweest op het harmonisch samenbrengen van intellectualisme en voluntarisme, met in de laatste jaren een uitgesproken voorkeur voor het voluntarisme, want dat hebben wij thans het meeste noodig. Ik heb er naar gestreefd in harmonie te brengen met mekaar: het cerebralisme van een Taine, en den geest van een Newman, voor wien gold: «Het komt er op aan, te spreken van hart tot hart.» Ik zou ook kunnen zeggen, dat ik er naar gestreefd heb, te verzoenen met mekaar; een Croce en een Bremond.»

Zijn voornaamste boek is het driedeelige werk over Dr. Schaepman, dat oorspronkelijk feuilletonsgewijze verscheen in «Het Centrum». Persyn heeft n.l. tijdens de oorlogsjaren een tijdlang te Baarn gewoond, waar hij kennis maakte met de familie Steenhoff-Smulders. Met den heer P. Steenhoff, toenmalige hoofdredacteur van het «Centrum» heeft hij talloze onderzoekingen gedaan naar de relaties van Schaepman, die zoals men weet, medewerker van «Het Centrum» was geweest.

Over het werk van mevrouw Steenhoff-Smulders schreef hij een uitvoerige studie, gebundeld met een opstel over Marie Koenen.

Het derde deel van zijn Schaepman-boek bleef onvoltooid. Als reden werd opgegeven, dat Persyn geen publicatie kon doen van dit deel, zoolang twee menschen nog in leven waren, die er een groote rol in zouden spelen, n.l. Mgr. Callier en Mgr. Nolens. Jules

Persyn heeft beiden overleefd, doch toen ik hem kort na den dood van Mgr. Nolens vroeg, of het laatste stuk van zijn boek nu zou komen, was hij reeds geheel lusteloos. De sloopende kwaal bleek sterker dan zijn reusachtige werkkraft.

Vroeger was hij de geestdrift zelf. Zoo hebben zijn leerlingen hem gekend, die zonder uitzondering zijn vereerders werden. Zoo kennen wij hem uit zijn opgetogen critisch werk, dat een respectabelen boekenstapel vult. Over de twintig deelen verschenen van zijn hand. Wij noemen : «Lodewijk van Deysse», «Kritisch Kleinged», «Gedenkdagen», «August Snieders», «Aesthetische verantwoordingen», «Hendrik Ibsen», «Twee Vrouwen», «Vlaamsche Bijdragen», «Scandinavië», «Kiezen, Smaken, Schrijven» en vooral «Dr. Schaepman», dat een belangrijke geschiedbron werd.

Persyn was een goed redenaar, en de ziel van het gezelschap, waarin hij vertoefde. De Koninklijke Vlaamsche Academie, waarvan hij een ijverig lid was, de Nederlandsche Philologencongressen, waarop hij vaak met boeiende redevoeringen verscheen, verliezen aan hem een stuwkracht in de goede richting. Hij was een allerhartelijkst man, voorbeeldig katholiek, goed huisvader en beminnelijk vriend.

Zijn stijl vertoonde de qualiteiten van den mensch. Steeds eenvoudig en hartelijk schreef hij graag waardeerd en leende hij aandacht aan iederen vorm van talent. Hij overschatte uit enthousiaste hartelijkheid verschillende figuren, laastelijk nog de kostschool-dichteres Jeanne v. d. Putte, wier nagelaten geschriften hij heeft uitgegeven. In 1932 verscheen van hem een nieuw deeltje in de serie «Vlaamsche Bijdragen», n.l. een bundel lezingen en opstellen over Vlaamsche litteratoren.

Uit de «Tijd».

A. v. D.

AAN HEM...

Onze herinnering aan Professor Persyn is er een van trillende genegenheid en diepe eerbied. Het is de oprechte liefde die wij allen voor hem koesterden, die ons aanzet enkele persoonlijke herinneringen neer te schrijven, uit de tijd, waarop hij voor ons op het kateder stond, herinneringen, die ons bij het ontstellende nieuws van zijn overlijden, kwamen overrompelen en ons met diepe weemoed vervulden.

«Joviaal gezicht, open blik, monkelende mond steeds bereid tot een gulle lach.» Zo zien we hem en zullen we hem steeds vóór ons zien staan. Z'n vlotte taal en z'n boeiende voorstellingswijze, maakte van de twee uur, die hij elke Vrijdag bij ons kwam doceren aan de handelsschool, het voorwerp van 'n steeds hernieuwd verlangen. Het waren twee volle uren, waarop wij onszelf volkomen vergaten, om een en al aandacht te zijn voor hetgeen hij ons wilde diets maken. Het gebeurde niet zelden dat we vergaten nota te nemen. Hij gaf z'n lessen met 'n vuur, dat we maar zelden aantreffen bij hoogleraren. Hij was de professor zooals we ze allen hadden gewild.

Van hetgeen we aan de Universiteit studeerden is reeds zeer veel verdoezeld of vergeten. Van Professor Persyn zijn ons bijna volkomen bijgebleven, die levende levensschetsen van Ibsen - Tolstoï - Van Scheltema - Buysse e.a., zoodanig, dat, nu ik zelf aan het leraren ben, het meer dan eens gebeurt, dat de eigen woorden en zinnen van Persyn me onbewust van de lippen vallen, als ik diezelfde schrijvers behandel.

Nooit waren z'n lezingen gebonden aan 'n net afgetekende jaarlijks weerkerende examenstof. Nu eens liet hij ons grasduimen bij deze of gene nasionale of uitheemse schrijvers, die hij voor ons deed leven in het licht van de geschiedenis en van hun omgeving, dan weer in de geschiedenis der taalkunde, in de vroegste geschiedenis van Vlaanderens kultuur of in de uitgebreide handelstechniese woordenuitleg, die we buiten verwachten nooit saai vonden.

Tussen Professor en studenten, heerste er een geest van samenvoelen en samen horen. Wij voelden steeds zijn koesterende genegenheid op ons rusten. Onvergetelik zal voor ons blijven die Vrijdag 20 April 1928, als hij op het kateder toetrad en hem een minutenlange geestdriftige ovatie te beurt viel, ter gelegenheid van z'n vijftigste verjaardag. We waren allen ontroerd, en nooit hebben we duidelijker gevoeld hoe zeer we van hem hielden.

Die vijftigste verjaring werd later in besloten kring gevierd door de studenten. Inniger kon het niet. En in September bij de grootse, algemene viering te Antwerpen, sloten we met 'n hele groep aan bij de hulde hem door gans Vlaanderen gebracht. Ik zie hem weer bij de ontvangst op het stadhuis, met stralend gezicht, midden de feestelijke drukte, en als hij ons ontwaart, komt hij de handen uitgestoken : «Hier hebben we de jeugd» en we voelden ons zo gelukkig als hijzelf.

En als hij later sprak, herinneringen uit z'n leven verhalend, dan vond elke trilling van zijn stem, een meezinding in ons hart. Met 'n snik riep hij uit : «Ik heb m'n Vlaamsche volk en m'n Rooms-Katolieke Kerk oneindig liefgehad...» In die woorden voelden we de volle oprechtheid van geheel z'n levenshouding.

Zo was de geleerde Professor : rechtschape, Vlaams op z'n zuiverst, goed en toegewijd. Zo ook was de mens.

Want als dusdanig leerde ik hem wellicht beter kennen dan wie ook, omdat ik zelf het voorwerp ben geweest van z'n belangstelling op 'n oogenblik dat ik in de diepste neerslachtingheid verkeerde.

M'n vader was 'n gewoon visser, die met moeite het geld wist bijeen te brengen voor m'n studien. Als ik drie maand te Gent studeerde, kwam hij om, op zee bij stormweer. Professor Persyn heeft me, in deze voor mij zo hachelijke oogenblikken bij zich geroepen en me, met z'n meevoelend hart, gesterkt. Dank zij z'n bemiddeling is het me mogelijk geweest een studiebeurs te verkrijgen en m'n studien tot het einde voort te zetten. Let wel dat ik hemzelf daarover niet sprak, dat ik uit eigen beweging niets vertelde over mijn toestand en ook zijn hulp niet inriep, maar met zijn gouden harte voelde en vermoedde hij alles.

Zo heeft hij tegenover mij gehandeld. Zo is hij op eigen initiatief in verschillende soortgelijke gevallen tussengekomen en heeft velen met woord en daad geholpen.

Hij was een goed mens.

Als ik later m'n legerdienst te Lier volbracht, ging ik hem regelmatig, in zijn woning, te midden van z'n grote familie, te Broechem, bezoeken. Dat was gewoonlijk de Woensdag namiddag als hij terugkeerde uit Gent. Na de versuffende atmosfeer van de kazerne, maakte zo'n bezoek me telkens den indruk van 'n verfrissend bad, op het einde van een stikhete Zomerdag. Dan hielden we een praatje over letterkundige aktualiteiten, over de toestand in de Vlaamse strijd e.z.m. Van hem vernam ik aldus geregeld alle nieuws, over het leven aan de Universiteit. Ik herinner me nog heel goed den avond, waarop hij bij z'n thuiskomst me met volle lach de geschiedenis vertelde van de uitdrijving van Prof. Hulin door de studenten.

Professor Persyn was 'n goed Professor, 'n goed mens, 'n Vlaming. Dat de Heer hem belone naar verdienste.

Karel Engelbeen.

JUUL PERSYN, ONZE PROFESSOR.

En ons hart trok ons sterkst naar Persyn, de meester van de Katholieke kritiek die in de letterkundige arena olympisch zijne oordeelen velde, onbesproken.

Toen wij de eerste maal bij hem college liepen en luidruchtig de zaal binnenvielen, stond hij reeds achter zijn lessenaar, rechtop. Zoo hebben wij hem altijd gezien, als een die zegevierend door het leven is gegaan. Hij miek op ons een verrassende indruk : hij geleek goed de foto's die wij van hem kenden, maar was toch weer heelemaal anders.

Een krانig man met nog frisch gezicht en ongebogen gestalte : zijn arbeid die wij titanisch wisten was over hem heengegaan zonder hem uiterlijk te raken. Geen sporen van vermoeidheid en een roos incarnaat kleurde als met lentewaas dat onbevangen aangezicht waarin twee heldere blauwe oogen brandden ; weinig oogen zijn met zulken glans over zoveel schoonheid heengegaan. Zijn dichte streuvelharen begonnen te grijzen maar stonden weerbarstig op zijn harden kop. Alleen die bril was dus onbekend en omspande zijn oogen met een vreemde donkerte. Zijn klare, ietwat droomende kijkers : zij blijven ons bij !

Wij zien hem terug achter zijn lessenaar. En we hooren zijn stem hooggespannen maar gemilderd door het mêelij van een die met veel weten, maar ook met warm begripen door het leven is gegaan.

Hij stond voor ons. En hij ging terug in de Nederlandsche geschiedenis en hij nam ons mee. Wij werden vertrouwd met de wereld waarin hij ons binnenbracht. Kinker, de meest rationeele der Nederlanders en een der stamvaders van de Hollandsche redematigheid en zelfgenoegzaamheid, Betje Wolff en Aagje Deken vanaf de schemerige liefdesgeschiedenis uit haar jeugd tot haar grijs verblijf in Frankrijk, met daartusschen haar zware boekwerken en de kleine schoonheid van Sara Burgerhart ! Wij kenden evengoed de verhoudingen in het ouderlike huis van Mevrouw Bosboom-Toussaint als wij thans bepaalde toestanden uit onze omgeving weten te situeeren. Hij leerde ons Antoon Coolen kennen en las voor uit zijn romans : dat waren uren !

Hij deed dat alles met zooveel geduld en zorgvuldigheid en liefde en hij had zich dat alles zoo eigen en vertrouwd gemaakt, dat wij voelden hier voor meer dan een wetenschappelijke interesse te staan. Hier kenden wij een synthese van leven en weten, die zoo rijk maakt, maar die helaas het geheim van enkelen blijkt ; maar die enkelen worden dan ook op de handen gedragen. Of waar zou de bron liggen van den inhoud van een De Bruyne of een Colle br. ?

En van allen, jongeren en ouderen bij wie hij ons in de galerij der grooten uit de Nederlandsche litteratuur binnenhaalt, wist hij het beste en kende hij het schoonste. En als hij voorlas uit hun werk en de schoonheid hem te pakken kreeg, dan kwam die goddelijke fonkeling in zijn oogen die bij hem altijd een diepe ontroering verried.

Maar de schoonste tijd was die welke hij aan Verschaeve wijdde en waarbij hij al zijn persoonlijke herinneringen aan Robert Desmedt en Lodewijk Dosfel bovenhaalde. Zoo keerde hij terug naar zijn jeugd ! Eilaas, wij zullen ze niet licht vergeten die «Zeesymphonie» van Verschaeve : Anagkè Stènai : men kan niet tot in het oneindige opklimmen», het is noodzakelijk, stil te staan». Ook voor Persyn is die tijd gekomen, maar het Grieksche adagium heeft hier een tragischer beteekenis dan in de «Physica» van Aristoteles.

Reeds op het einde van dat eerste jaar meldde men dat Persyn ziek was. Het tweede jaar kwam hij echter terug en begon een historisch overzicht over de Nederlandsche literatuur vanaf de vroege Middeleeuwen : hij bracht het niet ver ! Hij ontfermde zich over Jeanne Vandeputte en het was als een laatste zonnestraal over een jonge geknakte bloem.

Toen ging hij voor goed. Wij hoorden nog van hem ; korte, verre geruchten die geen goed nieuws meldden. Tot plots dit einde kwam : en als wij in den grijzen Vlaamschen herfst aan zijn graf stonden met onze voeten in de grauwe en gele aarde die zijn moede lichaam zal omvatten tot den laatsten dag, dan rees plots in ons het besef van wat wij in hem hadden verloren. Want niet die schoone sterke vrouw en niet die dertien kinderen alleen die één na één de laatste maal het hoofd over hem bogen, niet zij alleen dragen hem ten grave. Er gaat veel met hem !

Hij was een goed mensch. Dat is het schoonste getuigenis dat men over hem brengen kan. En het is ook daar dat zijn kracht als kritikus ligt. Want nooit heeft hij iemand gekwetst en toch heeft hij over allen de waarheid gezegd. Er was in hem een mildheid die alle studenten getroffen heeft.

Hij was een heldere geest. Gegrond op harde studie en geschraagd door rijke intuïtie blijft zijn kritiek hecht als een toren boven de woeling van de litteraire kleinwereld. Hij vestigde zijn gebouw op de grondbeginselen der Thomistische wijsbegeerte en zijn naam zal verbonden blijven aan de herleving van die school die een wedergeboorte wordt voor het filosofische denken.

Hij was een dichter. En daar ligt het grote geheim van zijn vatten en begrijpen van het schoone. Ik geloof dat hij alles waarover hij ooit een oordeel velde zelf eerst heeft doorleefd. Alleszins kon hij het intuïtieve en synthetische denken dat wij hem moeten toekennen, niet tot zulke hoogten opvoeren als die uit zijn werk stralen, zonder de poëtische ontroering, die hij daarbij in een vorm heeft gegoten, dien wij als een van de kostbaarste ciseleeringen in de Nederlandsche taal zullen blijven beschouwen.

Maurits H. Seys

HERINNERINGEN AAN PROF. J. PERSYN.

Toen men mij vanwege «Aula» kwam vragen om enkele persoonlijke indrukken, opgedaan bij Persyn, weer te geven, heb ik één ogenblik bedenkelijk gekeken. Het is immers zó lang geleden sedert ik hem de laatste keer had gezien en gehoord. Maar dan kwam zijn beeltenis weer in mijn geest zoals hij ons, zijn studenten, altijd is voorgekomen : schoon en edel en goed.

Nooit vergeet ik die eerste Vrijdagmiddag dat wij bij hem kollege hadden. Was het voor ons, eerstejaars, niet een hele gebeurtenis les te krijgen van een man waarmee wij op de humaniora reeds hadden gedweept, wiens foto prijkte op onze schrijfboeken ? Dan hadden wij hem al leren aanzien als een onzer uitstekendste Vlamingen. Enkele van zijn werken hadden wij met bewondering gelezen en het bezit ervan was ons lief.

Toch zal ik niet beweren dat zijn verbazende erudisie, zijn in-diepe geleerdheid, zijn scherp-kritiese geest in die eerste les reeds in hoge mate tot ons kwamen. Wat ons

eerst trof was Persyns joviale verschijning, was vooral het voelen dat hij ons in het hart droeg. Wij voelden de onuitgesproken genegenheid die hij voor ons had. En dat was van hem geen pedagogies manœuvre ; dat was de realiteit van zijn diepste mens-zijn, dat was de geest van zijn Vlaams-professor-zijn. Zó was de indruk van die eerste les, en zo is Persyn ons altijd gebleven. Hij is nooit geworden een desillusie zoals vele anderen bij het eerste contact.

Wij van onze kant hadden voor hem een stille, maar hoge verering. Dat groeide nog toen wij zijn gaven beter leerden inzien, toen hij ons oprukte naar de duizelingwekkende hoogten van litteraire schoonheid. Dorre wetenschap maakte hij tot estetiese eenheid. Een man als Kinker deed hij voor ons tot zijn recht komen en voor schrijfsters als Betje Wolff en Aagje Deken deed hij ons de waardering gevoelen die zij verdienen. Maar onvergetelik blijven zijn lessen over mensen als Anton Coolen, Verschaeve en Jeanne Van de Putte.

Jeanne Van de Putte ! De laatste les die wij van hem hebben gehoord. Zijn smaakvolle bewondering voor deze eenvoudige maar ware dichteres deed in ons iets trillen en menigmaal hebben wij gesidderd om zijn inschone voordracht van simpele, maar wonderde woorden. Er was geen wanklank in het anders zo rumoerige auditorium, als de klankvolle stem van Persyn de zaal vulde met ongekende schoonheid.

Telkens weer was het ons een genot hem te horen.

Zelfs 't eksamen bij hem was een genoeglik gebeuren. Niemand kreeg van hem een snauw om een verkeerd antwoord. Want hij was goed en geduldig.

Zo was hij ook in persoonlijke gesprekken. Bij hem kon men gaan om moeilijkheden voor te leggen, om te spreken van ziel tot ziel. Dan was hij mild want hij kon begrijpen waar anderen stompzinnig alleen het eigen inzicht zagen.

Onvergetelik blijven mij bij de laatste uren van gesprek met hem. Wij hadden het over litteratuur en filologie. Ik kon die twee nooit verzoenen, ik hekelde scherp het filologen-gepeuter en stelde mij misschien wel wat te onrechtvaardig aan.

Persyn gaf mij grif toe dat het geen pretje is de filologie te beoefenen voor iemand die belust is op litterair genot. Maar hij wees er op dat iedereen veel door te bijten heeft dat hij niet lust. En van hem kon men zo iets aannemen, omdat het van hem geen ijdele woorden waren, omdat zijn hele leven dààr was om te getuigen.

Ik wil niet spreken over wat hij voor de Nederlandse filologie betekend heeft en blijft betekenen. Alleen dit : veel studenten zijn voor de filologiese wetenschap bewaard gebleven door zijn toedoen. Door hem hebben zij filologie en schoonheid kunnen verzoenen. Dat kunnen veel van mijn kameraden met mij getuigen, want velen zijn in 't zelfde geval geweest.

Moge ons leven vruchtbaar zijn als het zijne. Dàt weze onze dank aan Professor Persyn : dat wij, toekomstige leeraars, al is het dan ook in mindere mate, geven mogen wat hij aan ons gaf ; dat wij voor een volgende generasie de milde kritici, de liefdevolle gevers van schoonheid, de boordevolle bekers van edele genegenheid, de warme uitdragers van geestdriftige wijsheid mogen zijn zoals voor onze generasie Persyn is geweest. Mogen wij een leven leiden van werk en gebed zoals hij en in die twee levensfactoren zijn voorbeeld volgen. Want werk heeft hij geleverd in overvloed.

En een gebed was zijn hele leven, één schoon gebed van een schoon mens tot alle schoonheid in algemeen en vooral tot de Eeuwige Schoonheid.

Tony Van Hulse, Stud. Germ. Fil.

UITTREKSEL UIT DE GEBOORTEAKTE VAN DR. JULES PERSYN

In het jaar achttienhonderd achtenzeventig den twintigsten april om twee uren namiddag, voor ons Desiré Joseph Fermont, Burgemeester ambtenaar van den Burgerlijken stand der gemeente Wachtebeke, rechterlijk Arrondissement Gend, provincie Oostvlaanderen, is verschenen LEO PERSYN, koopman, oud negenendertig jaren, geboren en wonende te Wachtebeke sectie dorp, welken ons heeft vertoond een kind van het mannelijk geslacht, geboren in deze gemeente, heden om vierenhalf ure des morgens, van hem declarant en van SOPHIA VAN DEN HENDE zijn huisvrouw, oud zesentwintig jaren, geboren te Wachtebeke, en waaraan hij verklaard heeft te willen geven den voornaam van JULIANUS JOSEPHUS, de gemelde verklaring en vertoning gedaan in de tegenwoordigheid van Augustus David, molenaar, oud vijfentwintig jaren en Gustaaf Tollens, veldwachter, oud vierendertig jaren, beide wonende in deze gemeente, getuigen hiertoe door den declarant aanzocht en hebben den vader van het kind en de getuigen deze geboorteverklaring na voorlezing benevens ons geteekend.

(get.) Leo Persijn A. David G. Tollens Dré Jos. Fermont